

Ιπποκράτης- Η Αλεξανδρινή ιατρική- Η Ιατρική στην αρχαία
Ρώμη

Ἰητὴρ πάντων, Ἀσκληπιέ, δέσποτα Παιάν,
 θέλγων ἀνθρώπων πολυαλγέα πήματα νούσων,
 ἡπιόδωρε, κραταίε, μόλοις κατάγων ὑγίειαν
 καὶ παύων νούσους, χαλεπὰς θανάτοιο τὲ κῆρας,
 ἀξιθαλὲς κοῦρος καὶ ἀλεξίκακ', ὀλβιόμοιρε,
 Φοίβου Ἀπόλλωνος κρατερὸν θάλος ἀγλαότιμον,
 ἐχθρὲ νόσων, Ὑγίειαν ἔχων σύλλεκτρον ἀμεμφῇ,
 ἐλθέ, μάκαρ, σωτήρ, βιοτῆς τέλος ἐσθλὸν ὀπάζων.

Ὡς Αἰσκληπιέ, ἰατρὲ των πάντων, ὦ δέσποτα Παιάν πού
 μαγεύεις τὰ ἐκ των νόσων παθήματα των ἀνθρώπων,
 πού προξενοῦν μεγάλους πόνους, συ πού καταπραΰνεις
 με τὰ δῶρα σου ὁ ἰσχυρός, εἴθε νὰ ἐλθῇς φέρων εἰς
 ἡμᾶς τὴν υγείαν, καὶ καταπαύων τις βαρεῖες ἀσθένειες
 καὶ τὸν ολέθριον θάνατον, συ ὦ νέε, πού συντελεῖς εἰς
 τὴν αὐξήσιν καὶ ἀπομακρύνεις τὰ κακά ὁ καλότυχος συ
 το ἰσχυρό βλαστάρι, τὸ πολυτίμητο τοῦ Φοίβου
 Ἀπόλλωνος, ὁ ἐχθρός των νοσημάτων, πού ἔχεις
 ἀμεμπτον σύζυγον τὴν Ὑγίαν ἐλα, μακάριε, σωτήρα μας,
 δίδων εἰς ἡμᾶς καλὸν τέλος τοῦ βίου

Orphica. Ed. Eugene Abel. Leipzig. Teubner, 1885. pp. 93-94.

Ex-voto à Asclépios, trouvé lors des fouilles du temple, situé sur la pente méridionale de l'Acropole.
 Le fragment représentant le corps du dieu a disparu; debout et drapé, se tient Hygie.

PRIÈRE A ASCLÉPIOS

à J.-H. ROSNY Aîné

« O Asclépios, Asclépios aimé,
 rends-nous la force et la santé... »

(Litanies d'Epidauré à l'Asclépios Chrysotéphantin.)

Dieu bienfaisant, béni des hommes de l'Hellade,
 Vois, mes muscles sont las, et ma tête est malade,
 Et la pourpre du sang n'habite plus mon cœur.
 Nul ne prend de plaisir à ma faible pensée,
 Et nul ne reconnaît, en sa marche cassée,
 L'aède harmonieux et l'athlète vainqueur.
 Chaque jour, le Destin m'incline vers le gouffre
 Où le troupeau des morts pâit pour l'éternité ;
 Je me cache, de peur d'attrister la beauté,
 Et, très stoïquement, je me tais quand je souffre.
 Comme un faune velu guettant les doux ébats
 Des nymphes aux ruisseaux se jouant toutes nues,
 En mon corps mutilé je suis le branlebas
 Des désirs vains et des ivresses contenues.
 Nul regard ne vient plus s'unir à mon regard,
 Ma prune est voilée, et mes paupières saignent,
 Et j'ai honte, et j'ai peur, car, précoce vieillard,
 La folie me méprise, et les vierges me plaignent.

O doux Asclépios, Asclépios aimé,
 Dieu pitoyable au cœur désolé et l'implore,
 Rends-moi la force grave et la santé
 Pour qu'avant de mourir je te remercie encore.

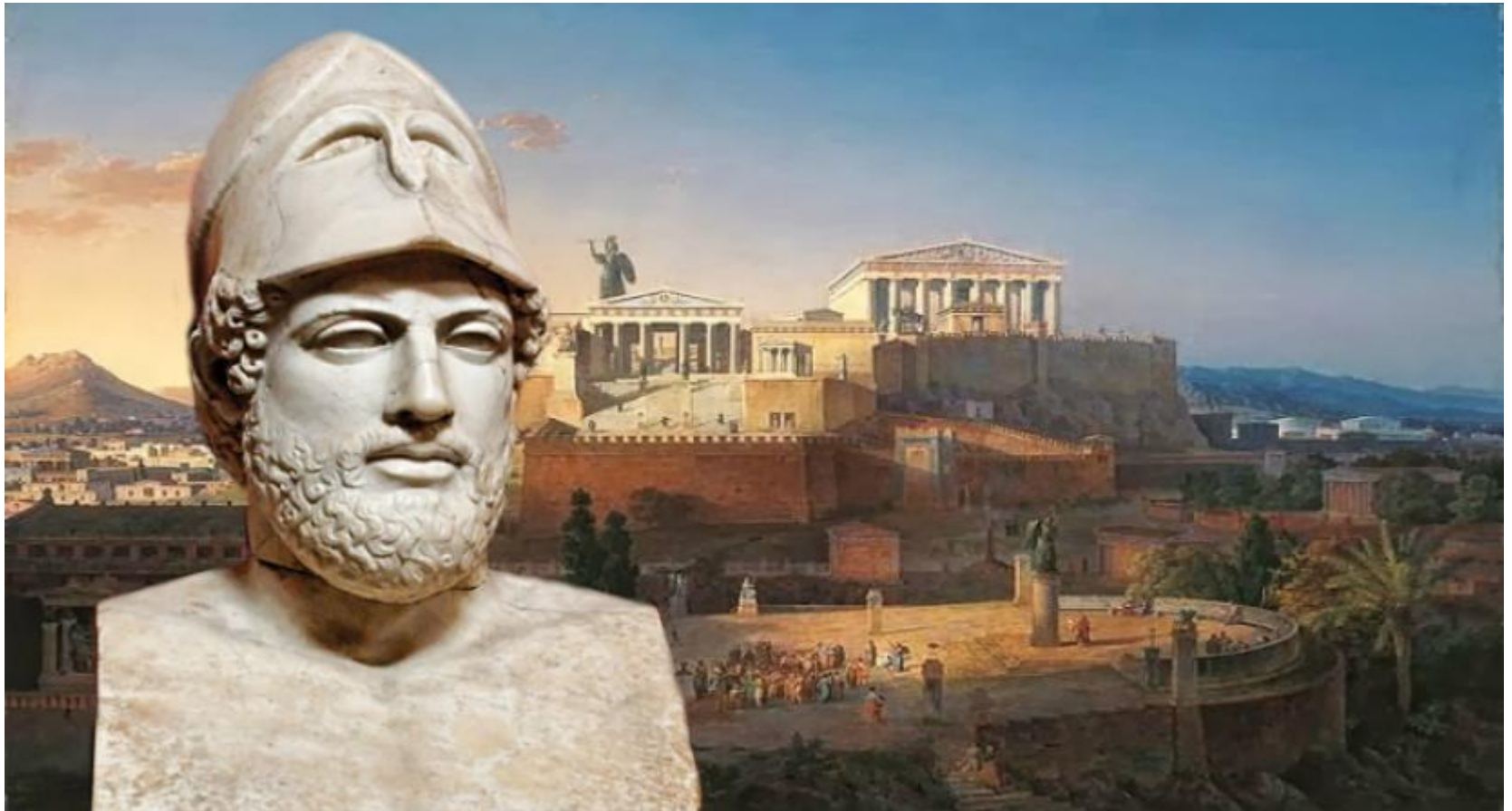
J'ai vu déjà trois fois le printemps revenir
 Depuis qu'un mal obscur a creusé mes deux hanches;
 Un sang pur, grâce à toi, pourrait me rajeunir,
 Comme l'ardente sève a refleuré les branches.

Epargne-moi, Dieu bon, Dieu juste, Dieu clément !
 Ma lèvre n'a jamais proféré le blasphème,
 Et j'ai droit d'échapper à l'éternel tourment,
 Ayant toujours été chéri des Dieux que j'aime.
 Si tel est ton désir, de mon bras diligent
 Je servirai tous ceux qui gémissent, mes frères,
 Et, pour mieux alléger leurs dolentes misères,
 Je laisserai la lyre et la harpe d'argent ;
 Mon âme renouée et mes muscles agiles,
 Ne s'occuperont plus à des œuvres fragiles,
 L'été de la souffrance a mûri ma raison,
 Et je ne veux plus rien, ô mon Dieu tutélaire,
 Des multiples bonheurs que nous offre la terre,
 Que d'être désormais « le maître en ma maison ! »

PIERRE GUITET-VAUQUELIN.

Ex-voto à Asclépios, trouvé lors des fouilles du temple, situé sur la
 pente méridionale de l'Acropole – Aesculape. Aesculape, 1911

- Ο 5ος π.Χ. αι, αποτελεί την περίοδο που ο ελληνικός πολιτισμός φτάνει στο απόγειο της ακμής του (χρυσός αιώνας) και συμπίπτει με την άνθηση της Ελληνικής Ιατρικής και την παρουσία του Ιπποκράτη (460-377 π.Χ.), θεμελιωτή της ορθολογικής ιατρικής.

Η άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος στην Ελλάδα ήταν ελεύθερη.

Οι ιατροί διακρίνονταν σε:

- Περιοδευτές (Δημοκήδης – 6^{ος} π.Χ.)
- Δημόσιοι (μεριμνούσαν μεταξύ άλλων για την δημόσια υγεία, πληρωμή: ιατρικός φόρος βλ. Δελφοί)
- Στρατιωτικοί
- Γυμναστές ιατροί
- Μαίες (ιάτραινες, ιατρομαίες)

Τσαρλατάνοι ή αγύρτες

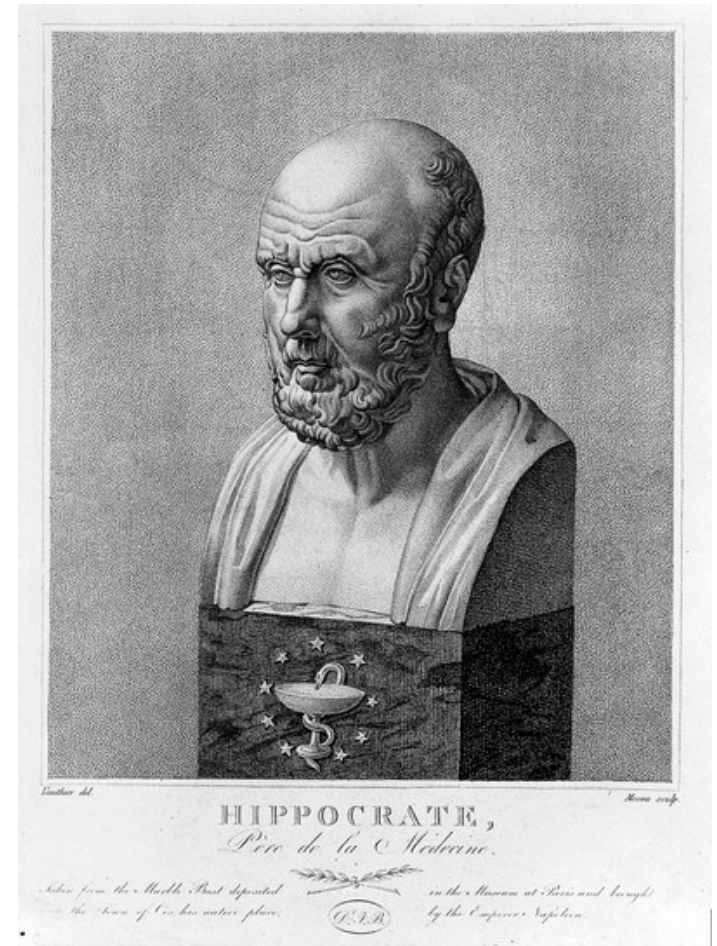
Η αρχαία Ελληνική σκέψη έδωσε ώθηση στην προνοιακή νομοθεσία. Μία σειρά νομοθετημάτων υπέρ της δημόσιας υγείας, της ίδρυσης των ιατρικών συντεχνιών και ιατρείων και της θέσπισης των ιατρών (πληρωμές ιατρού) σε συνδυασμό με την άνθιση των ιατρο-φιλοσοφικών σχολών θα ενδυναμώσουν τις παροχές της δημόσιας υγείας.

Οι καλοί εκπαιδευμένοι και φημισμένοι ιατροί απολάμβαναν ιδιαίτερες τιμές και έπαιρναν υψηλές αμοιβές. Το ύψος της αμοιβής ήταν ανάλογο με τη φήμη του γιατρού και την δυνατότητα του ασθενή.

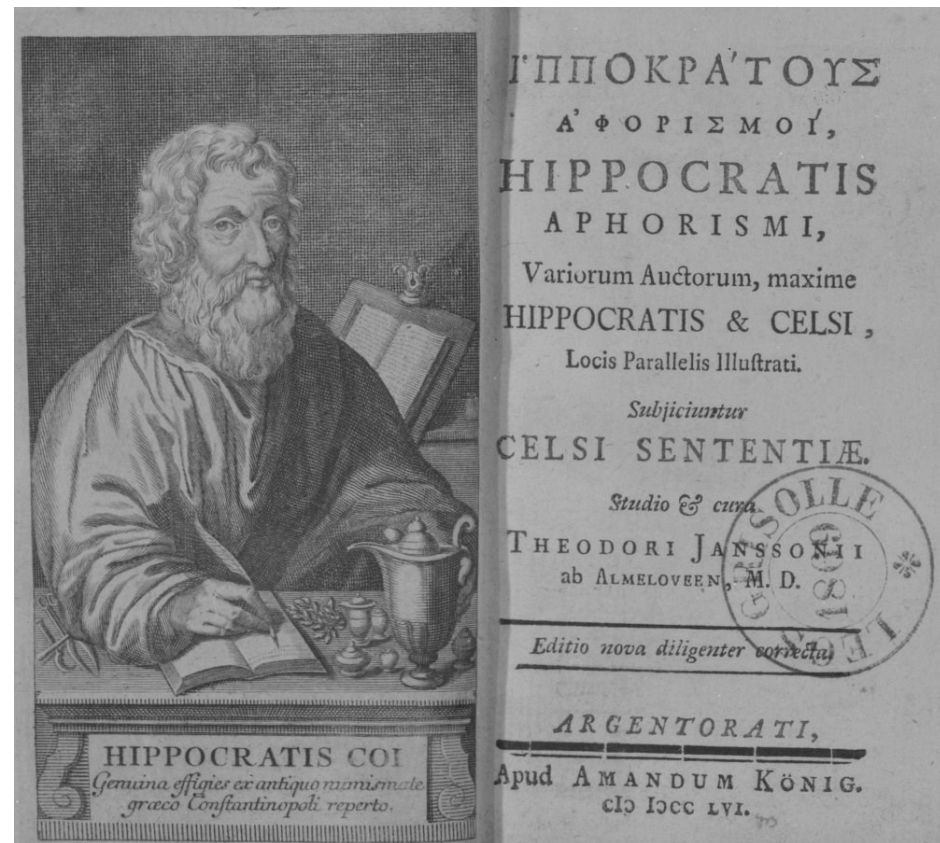
Δεν έλειπε όμως και η κατακραυγή για τις υψηλές αμοιβές που ζητούσαν. Ακόμη ο Ασκληπιός κατηγορείται από τον Αριστοφάνη (Πλούτο) για τον ασύστολο χρηματισμό του.

- Σύμφωνα με τον βιογράφο του Σωρανό τον Εφέσιο (98-138), ο Ιπποκράτης (460-377 π.Χ.) γεννήθηκε στην Κω και ανήκε στην γενιά των Ασκληπιάδων. Λέγεται πως ο πατέρας του, Ηρακλείδης, υπήρξε απόγονος του Ασκληπιού και η μητέρα του Πραξιθέα, του Ηρακλή.
- Ο Ιπποκράτης διδάχθηκε ιατρική από τον πατέρα του, ταξίδεψε σε διάφορα μέρη (Θάσο, Θεσσαλία, Θράκη, Προποντίδα, Αίγυπτο, Λιβύη) και ήρθε σε επαφή με πολιτισμούς, ήθη, θρησκείες και αντιλήψεις αποκτώντας μια ευρεία γνώση όχι μόνο της ιατρικής αλλά και της φιλοσοφίας.
- Ωστόσο, το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του έζησε στην Κω και στην Θεσσαλία και λίγο πριν τον θάνατό του βρέθηκε στην Λάρισα όπου απεβίωσε.

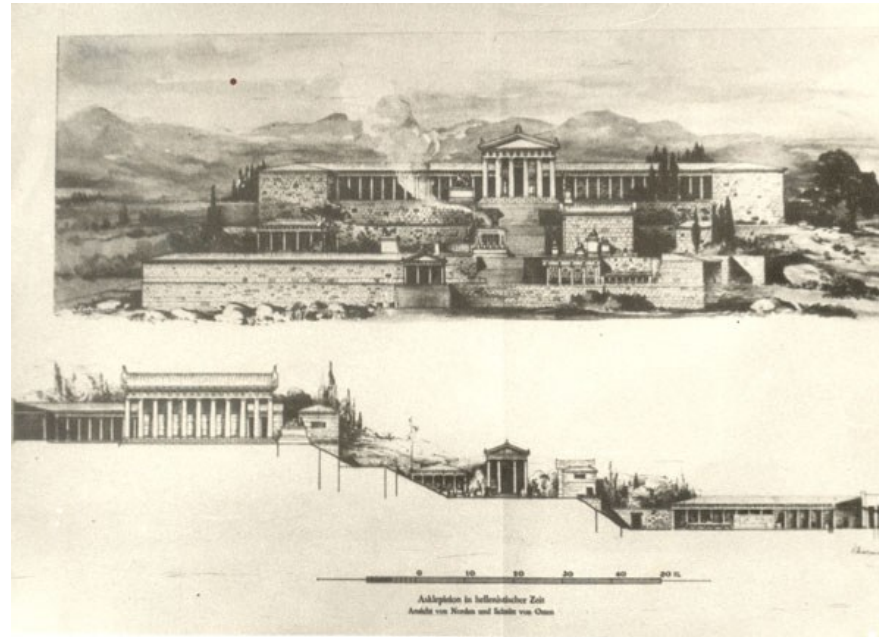

- Όσο ήταν εν ζωή απέκτησε τεράστια φήμη και το έργο του, **γραμμένο στην ιωνική με δωρικούς ιδιωματισμούς, καλύπτει σχεδόν όλα τα θέματα της ιατρικής και τις ειδικότητες** (ανατομία και φυσιολογία, ορθοπεδική, χειρουργική, θεραπευτική, φαρμακολογία, οφθαλμολογία, δερματολογία και αφροδισιολογία, μαιευτική και γυναικολογία, νευρολογία, παιδιατρική, οδοντιατρική, διαιτητική, παθολογία, υγιεινή, περιβάλλον και ιατρική, πρόληψη, ηθική και δεοντολογία, ιατροφιλοσοφία)

Hippocratis. Aphorismi. Strasbourg: A. König, 1756

Ασκληπιείο της Κω

Η θεραπεία στα Ασκληπιεία είχε τελετουργικό και μυσταγωγικό χαρακτήρα και ενώ η παρουσία του δασκάλου του Ασκληπιού, κένταυρου Χείρωνα φαίνεται να προσδιόριζε την μετάβαση από τη μαγική στην πρακτική θεραπευτική τεχνική, η λατρεία του Ασκληπιού προσέδωσε στην ιατρική θεουργικό χαρακτήρα, κάνοντας λόγο από τους μελετητές για μια οπισθοδρόμηση στην εξελικτική πορεία της ιατρικής ενώ κατά άλλους φαίνεται πως έδωσε ώθηση στην άσκηση της εμπειρικής-πρακτικής θεραπευτικής. Αξίζει να σημειωθεί πως τα Ασκληπιεία δεν δέχονταν εγκύους και βαριά πάσχοντες.

- Για την γνησιότητα των έργων του που μας παραδόθηκαν με τον γενικό όρο «Ιπποκρατική Συλλογή» (Corpus Hippocraticum) έχουν γίνει πολλές συζητήσεις καθώς διαπιστώνεται πως ορισμένα ανήκουν σε διαφορετικές χρονολογικές περιόδους που απέχουν μεταξύ τους και συχνά απέχουν από την εποχή που έζησε ο Ιπποκράτης (Ιπποκρατικό ζήτημα).
- Ανεξάρτητα από αυτή τη διαπίστωση το έργο του Ιπποκράτη θεωρείται ισάξιο με τα μεγαλύτερα έργα της κλασσικής Ελληνικής γραμματείας και αποτελεί πολύτιμη πολιτιστική κληρονομιά.
- Όπως γνωρίζουμε, οι πραγματείες ανέρχονται σε 71 σύμφωνα με την δεκάτομη έκδοση (1839-1861) που επιμελήθηκε ο Emile Littré (1801-1881), στην οποία σήμερα βασίζονται οι μελετητές του Ιπποκρατικού έργου.

non du côté de la poitrine, mais du côté de la tête de l'humérus, afin que ce bout se loge dans l'aisselle entre les côtes et cette même tête. On collera sur ce bout une bande ou une pièce de linge moelleuse, afin que la pression de l'instrument soit adoucie; puis, enfonçant la tête du bois dans l'aisselle aussi en dedans que possible, entre les côtes et la tête de l'humérus, et étendant tout le membre le long du bois, on y

A est la pièce de bois, garnie d'un rebord saillant à une de ses extrémités, et destinée à être mise sous le bras luxé.

—¹⁸ ἄλλον J. — ¹⁹ δ' E. — ²⁰ ἄλλον J. — ²¹ ἄλλον CHK. — παρὰ πάλῳ B CIMN. — ²² In marg. ἰσχυρὸς BMN. — ²³ δικαιῶ. E. — μοχλεῖται BJ. — ²⁴ τὴν καὶ vulg. (τὴν εἰς K). — καὶ om. BCHMN. — μόνον EHKMN. — μόνον vulg. — ἢ cum ἐν supra lin. N. — ἢ B. — ἐν: pro ἐν Ald. — ²⁵ δικαιῶ. E. — δικαιώταται βραχίονος om. C.

Περὶ Καρδίας, Περὶ Φύσεως Παιδίου
Περὶ Διαίτης, Υγιεινῆς, Περὶ Αέρων,
Υδάτων, Τόπων, Περὶ τῆς Ἱερῆς Νόσου,
Περὶ τῶν ἐν τῇ Κεφαλῇ Τραυμάτων,
Περὶ Γυναικείας Φύσεως, Περὶ
Οδοντοφυΐης....

ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΕΡΙ

ΑΕΡΩΝ, ΥΔΑΤΩΝ, ΤΟΠΩΝ.

TRAITE D'HIPPOCRATE

DES AIRS, DES EAUX ET DES LIEUX;

TRADUCTION NOUVELLE,

Avec le texte grec collationné sur deux manuscrits, des notes critiques, historiques & médicales, un discours préliminaire, un tableau comparatif des vents anciens & modernes, une carte géographique, & les index nécessaires.

PAR CORAY,

Docteur en Médecine de la ci-devant Faculté de Montpellier.

TOME SECOND.

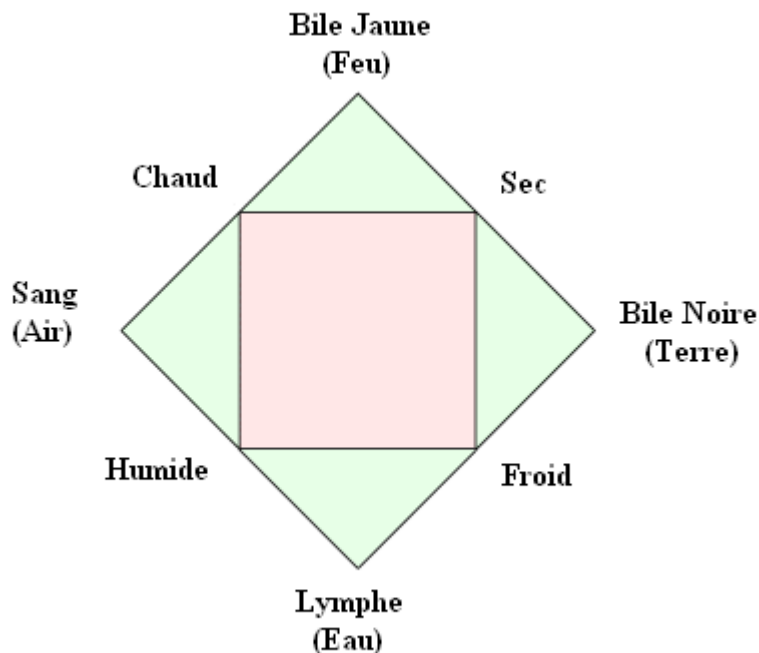

A PARIS,

DE L'IMPRIMERIE DE BAUDELOT ET ENRMART.

L'AN IX. (1800).

Επηρεασμένος από τους Πυθαγόρειους και τους Προσωκρατικούς φιλοσόφους, ο Ιπποκράτης δεχόταν ότι οι **χυμοί του ανθρώπινου σώματος είναι 4 (αίμα, φλέγμα, κίτρινη και μαύρη χολή) και βρίσκονται σε ισορροπία μεταξύ τους (ευκρασία)**. Σε περίπτωση που διαταραχθεί η ισορροπία (δυσκρασία) εκδηλώνονται τα διάφορα νοσήματα. Η θεωρία του Ιπποκράτη γνωστή και ως **χυμοπαθολογία** παρέμεινε ως **βασική θεωρία της φυσιοπαθολογίας μέχρι τα τέλη του 19ου αι.**

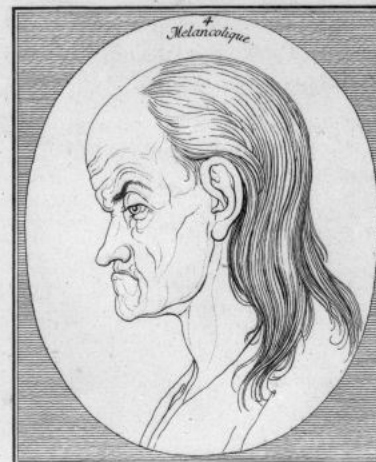

Σύμφωνα με το σύστημα των Πυθαγορείων δεσπόζουσα θέση στην Φιλοσοφία κατέχει ο αριθμός «4» που αντιπροσωπεύει δυο ζεύγη αντίθετων δυνάμεων.

Η θεωρία των 4 στοιχείων (πυρ, αέρας, ύδωρ, γη) με τα αντίστοιχα 4 όργανα (εγκέφαλος, καρδιά, ήπαρ, σπλην) και τις 4 εποχές θεωρήθηκε για πολλούς αιώνες το «κλειδί» της παθολογικής φυσιολογίας στην ιατρική

Αλκμαίων ο Κροτωνιάτης (5ος π.Χ.)

Θεωρία της ισορροπίας μέσα στο σώμα (υγρού-ξηρού, θερμού-ψυχρού, πικρού-γλυκού). **Η αρμονία δίνει υγεία και η διατάραξη νόσο**

clxij

Das Achte Buch /

Das Erste Capitel.

Von dem Sal Solis.

Unter naß/ trocken/ heiß vnd kalt/
Wie fix vnd flüchtig hab ein gestalt/
Bemerket bey Man vnd Weibs figur/
Weiß ist der/ der erkennt d'Natur.

N Im Wasser das aus Gold bereit /
Die Archidoxa dich bescheide /
Dier teil / dasselbig digerier
Halb ein / vnd darnach distillier

Durch

Lavater CJ. Essai sur la physiognomonie destiné à faire connoître l'homme et à le faire aimer.
La Haye : Jacques van Karnebeek, 1781

Thurnheisser L. Quinta essentia ... Die höchste Subtilitet Krafft und Wirkung.
Leipzig : H. Steinmann, 1574

TRAITÉ
DU MOUVEMENT
DES HUMEURS,
Dans les plus ordinaires
émotions des Hommes.

Par Maître JACQUES CHAILLOU
Docteur en Médecine.

A PARIS,

Chez JEAN COUTEROT, rue saint
Jacques, à l'Image saint Pierre.

M. DC. LXXX.

Avec Privilège du Roy.

LEÇONS
SUR
LES HUMEURS

NORMALES ET MORBIDES

DU CORPS DE L'HOMME

Professeur à la Faculté de médecine de Paris

PAR

CHARLES ROBIN

Membre de l'Institut et de l'Académie impériale de médecine,
Professeur à la Faculté de médecine de Paris, etc.

Avec 24 figures intercalées dans le texte

PARIS

J.-B. BAILLIÈRE ET FILS,
LIBRAIRES DE L'ACADÉMIE IMPÉRIALE DE MÉDECINE
Rue Hautefeuille, 49, près du boulevard Saint-Germain.

Londres
Hipp. Baillière

Madrid
C. Bailly-Baillière

New-York
Baillière Brothers

LEIPZIG, E. JUNG-TREUTTEL, 10, QUERSTRASSE

1867

Tous droits réservés.

Ιπποκράτης (460-377 π.Χ.)

- ✓ Ιπποκράτειο προσωπείο
- ✓ Ιπποκράτειοι δακτύλιοι
- ✓ Ιπποκράτειο σείσιν

In quinine factories, the workmen are sometimes attacked with an acne-like eruption. When it locates upon the face it produces great swelling of the face, eyelids and whole head, similar to the poisonous effects of rhus. In acute poisoning with quinine, the face becomes pale, sunken and hippocratic, or it may be bloated and red.

Sickly, pale face.
Complexion gray, yellow or dark color, in malarious diseases.
Hippocratic face in pernicious fevers.
Debilitated constitutions, from loss of vital fluids.
The abdomen feels packed full of gas.

The face is pale and sunken, as after excesses. **'Hippocratic face,'** with pointed nose, hollow eyes, surrounded with blue margins, accompanied with listlessness and apathy."—J.A.H.R.

Face greatly jaundiced; gray, yellow color.

"Hot face, red and bloated."—J.A.H.R.

"Alternation of heat and redness of the cheeks"—J.A.H.R.

Burt W. Cinchona Officinalis and Its Alkaloid, the Sulphate of Quinine.
Saint Louis, 1871

exclusivement à la phthisie pulmonaire.

« La forme hippocratique des doigts, dit M. Trousseau (*De la forme hippocratique des doigts des tuberculeux*, in *Journ. des conn. méd.-chirurg.*

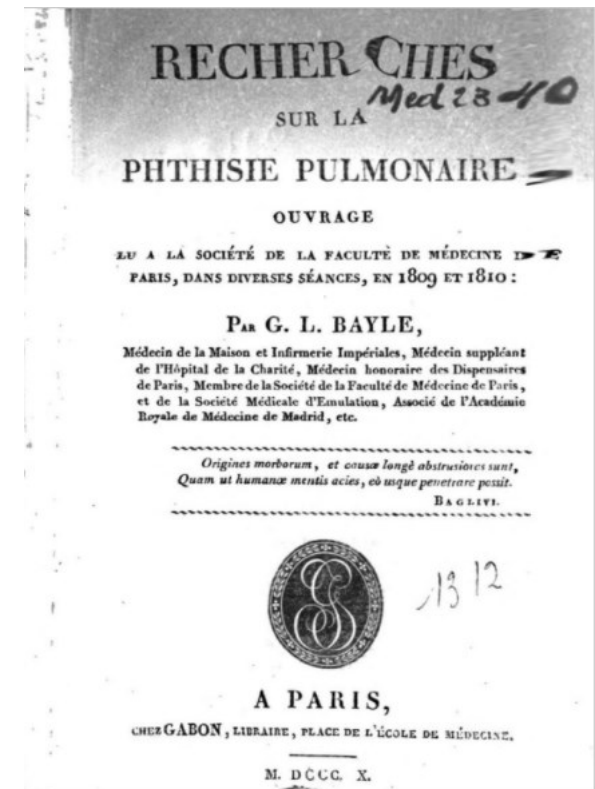
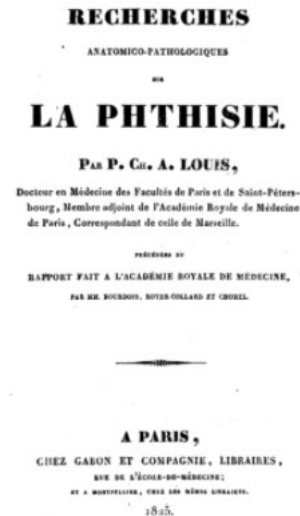
n° de juillet 1834, p. 352), est presque exclusivement propre aux tuberculeux : tous ceux qui ont la main hippocratique sont tuberculeux à très-peu d'exceptions près. » Cette assertion a le double défaut d'être vague et inexacte. Déjà en 1832, M. Pigeaux avait établi que le recourbement des ongles existe chez $\frac{1}{10}$ des malades non phthisiques (*loc. cit.*, p. 177); et depuis, M. Vernois est arrivé aux résultats suivants ; sur 88 cas d'ongles recourbés il n'existait que 28 phthisies pulmonaires ; en réunissant à ceux-ci les cas de scrofules et de tubercules dans un organe quelconque, on obtient le chiffre 70 ; les ongles recourbés se sont par conséquent montrés 18 fois sur 88

Monneret E, Fleury L. Compendium de médecine pratique, Béchet, Paris, 1845

- Σύμφωνα με τον Ιπποκράτη, η ασθένεια διέπεται από φυσικούς νόμους και ο ασθενής αποτελεί μια ενιαία ψυχοσωματική οντότητα.
- Για πρώτη φορά στην ιατρική ο Ιπποκράτης εισάγει διαγνωστική μέθοδο, που σε γενικές γραμμές ακολουθείται μέχρι σήμερα και στηρίζεται στο **ιστορικό του ασθενή, στην περιγραφή των συμπτωμάτων της νόσου και στην κλινική εξέταση** βασιζόμενη στην **παρατήρηση, στην επισκόπηση, στην ψηλάφηση και την άμεση ακρόαση.**
- Οι σημερινές εργαστηριακές εξετάσεις (μικροσκοπικές) γίνονταν μακροσκοπικά, **παρατηρώντας τα κόπρανα, τα ούρα και τα πτύελα.** Κατά τη διάρκεια της εξέτασης ιδιαίτερη έμφαση δινόταν στην ψυχική διάθεση του ασθενή

- ✓ Αναφέρει πλήθος νοσολογικών οντοτήτων όπως : πνευμονία, φυματίωση, ίκτερο, νεοπλασίες, εντερικές παρασιτώσεις, νευρολογικές διαταραχές κ.α.
- ✓ «Περί ιερής νόσου»- επιληψία
- ✓ «Περί επιδημιών»- φθίση
- ✓ «Περί αιμορροΐδων»
- ✓ «Ιπποκράτειος όρκος»

RÉDUCTION

DES FRACTURES À CIEL OUVERT

Par Th. TUFFIER, Agrégé
Chirurgien de l'hôpital Lariboisière.

Dans un précédent article¹, j'ai montré la difficulté de la réduction absolue des fractures et la fréquence du chevauchement des fragments, après l'application la plus correctement dirigée, des appareils classiques de contention ou d'extension. Ces idées m'avaient été suggérées par l'ouverture de foyers de fractures et par l'examen de nombreuses épreuves radiographiques, où l'on voyait, sur un même malade, après des tentatives de réduction plus ou moins répétées sous le chloroforme, les fragments demeurer avec une insuffisance notable de coaptation. Je crois que tout chirurgien, qui prendra le soin de faire radiographier systématiquement les fractures dans son service, réunira des documents analogues aux miens. En Angleterre, Lane², qui a examiné par la radiographie un grand nombre de fractures de jambes, conclut que les résultats obtenus par les modes actuels de traitement sont « trop souvent insuffisants ». A ceux qui ne veulent, ou ne peuvent avoir recours à ce mode d'examen, je conseille simplement de noter, chez leurs malades, le nombre des gros cals après consolidation. Un cal exubérant est presque toujours symptomatique d'une réduction imparfaite. Une réduction parfaite ne laisse après elle qu'un cal interfragmentaire.

Les résultats défectueux que j'avais signalés à la Société de chirurgie et dans mon article de *La Presse Médicale* ont paru à nombre de chirurgiens entachés d'exagération. Dans une séance de l'Académie de médecine, des maîtres écoutés ont discuté des exagérations et des erreurs de la radiographie. A mon sens, il y a deux ordres de personnes qui comprennent mal les données de la radiographie.

1° D'abord certains malades qui apportent à leur médecin des radiographies montrant les os en chevauchement souvent peu accentué et l'accusent d'avoir mal réduit leur fracture.

2° Certains chirurgiens trop confiants dans leurs modes de réduction qui répondent à ceux qui leur montrent des radiographies indiquant une non-coaptation absolue des fragments : « les positions défectueuses des fragments sont dues à des jeux d'ombre, la radiographie ne prouve rien ».

Ces deux opinions opposées seraient dangereuses si elles se généralisaient : la première, en rendant le médecin traitant responsable d'une déformation sans importance pour le bon fonctionnement du membre, la seconde en nous faisant conserver aux modes de trai-

ture; la bonne attitude des os n'est rien, s'il manque un cal solide pour unir les fragments et des muscles puissants pour mouvoir les tiges osseuses; les malades ne doivent pas se préoccuper des données de la radiographie si leurs os sont solidement soudés et leurs mouvements puissants et libres. Aux médecins, je dirai : la radiographie est un merveilleux moyen d'exploration; on ne saurait, sans folie, en mépriser les avis. Si vous prenez plusieurs images radiographiques de la même fracture, en faisant disposer votre tube de Crookes de manière à ce que le faisceau des rayons X tombe perpendiculairement sur le membre et perpendiculairement sur la plaque, si vous rapprochez cette plaque le plus près possible des os, si votre faisceau lumineux est assez éloigné, vous aurez de votre foyer de fracture une représentation parfaitement utilisable.

C'est vraiment un travers curieux de l'esprit humain que de se refuser à voir ce qui choque les idées reçues. Nous avons été élevés dans cette conviction que nous savions bien réduire les fractures et nous nous refusons à admettre ce qui montre notre insuffisance.

Restons bien persuadés de ce fait que le chirurgien, en face d'une fracture, ne saurait plus désormais se passer de la lumière des rayons X.

Comment pourrait-il en être autrement? Tous nous admettons que la radiographie nous conduit sûrement sur les corps étrangers inclus dans les tissus. Dans ce journal même³, j'ai exposé les résultats d'une méthode qui conduisait à 1 millimètre près sur les projectiles inclus dans la cavité crânienne. Les chirurgiens d'enfants se basent sur la radiographie pour savoir s'ils ont ou non réduit une luxation congénitale de la hanche et tiennent pour bons ses renseignements. Par je ne sais quelle aberration, on se refuserait à donner, en matière de fracture, confiance à un mode d'investigation qui paraissait tout à l'heure si précis et si sûr. Je n'insiste pas; je n'ai jamais prétendu, en montrant des radiographies, exposer l'image réelle des os fracturés; mais quand la radiographie de la jambe saine me montre les os dans une position rectiligne, que la radiographie, prise dans les mêmes conditions, de la jambe fracturée après réduction de la fracture me montre des os dans une position défectueuse, j'ai le droit de dire que la réduction de la fracture n'a pas remplacé les os dans leur position normale, que la fracture n'est pas réduite d'une façon parfaite. C'est le seul point que je soutiens.

Dans cette question, la radiographie est

permanentes et des incapacités plus ou moins absolues de la marche. Je fais appel à vos souvenirs, car je n'ai pas réuni de statistique prise dans des hôpitaux français montrant l'aptitude au travail des fracturés guéris. En Angleterre, Lane a fait cette

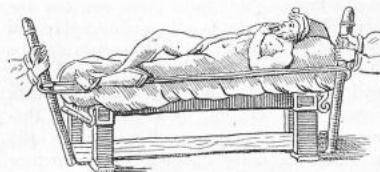

Figure 1. — Fac-similé d'une figure du Traité d'Hippocrate. Manière de pratiquer au moyen de leviers l'extension et la contre-extension pour la réduction d'une fracture de jambe; une pièce de bois placée sous le lit fournit point d'appui aux leviers.

étude; il a vu que dans la majorité des cas de fracture de jambe, l'ouvrier, après traitement, est incapable de faire un aussi gros travail qu'avant son accident; souvent il est infirme, « il a perdu 70 à 80 pour 100 de sa valeur

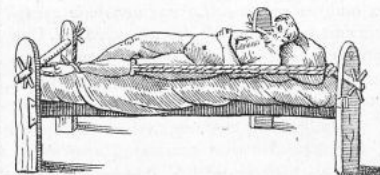

Figure 2. — Fac-similé d'une figure du Traité d'Hippocrate. Autre manière de pratiquer au moyen de cabestans la réduction d'une fracture de jambe.

première ». (Voy. Thèse de Ch. Dujarier, Paris, 1900.)

Il semble que les anciens chirurgiens avaient, mieux que nous, conscience de la difficulté de la réduction des fractures. En tout cas, dans leurs tentatives, ils employaient

- Τα θεραπευτικά μέσα, απαλλαγμένα από τελετουργικές πρακτικές και δεισιδαιμονίες στηρίζονται σε συντηρητικές (δίαιτα και άσκηση), φαρμακευτικές (χρήση βοτάνων, ορυκτών, ζωϊκών προϊόντων) και χειρουργικές μεθόδους (διάνοιξη αποστημάτων, αφαίρεση ξένων σωμάτων, ανάταξη καταγμάτων, κράνιο-ανατρήσεις, γυναικολογικές επεμβάσεις κ.ά) ενώ παράλληλα προτείνονται υγιεινο-διαιτητικά μέτρα.

- Στην Ιπποκρατική Συλλογή αναφέρονται > 100 φυτικά φάρμακα όπως:

αψίνθιον: *Artemisia absinthium* L.,

δίκταμνον ή δίκταμνον το Κρητικόν: *Origanum dictamnus* L.,

έλαιον: *Olea europaea* L.,

κρόκος: *Crocus sativus* L.

στρύχνος: *Solanum nigrum* L.,

υοσκυάμος: *Hyoscyamus niger* L.,

υπερικόν: *Hypericum perforatum* L., =σπαθόχορτο

ελλέβορος ο λευκός: *Veratrum album* L., και ο

ελλέβορος ο μέλας: *Helleborus cyclophyllus*

Εμβρυοτομία, εμβρυουλκία κατά την οποία χρησιμοποιούσε το «καμπυλώτερον μαχαίριον» για την εμβρυοτομία, το «πίεστρον» για τη σύνθλιψη, τον «οστεολόγον» για τη σύλληψη και την εξαγωγή των οστών και τον «ελκυστήρα» δηλ. τον εμβρυουλκό

✓ Θεωρία των μiasμάτων = ΕΠΙΔΗΜΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ

Περί φυσών: ο μολυσμένος από κάποια ανθυγιεινή οσμή ή αναθυμίαση αέρας, που περιέχει κάποιο νοσηρό στοιχείο, το μίasma, θεωρείται το αίτιο των επιδημικών νοσημάτων

tend à la rapprocher de l'une ou de l'autre.

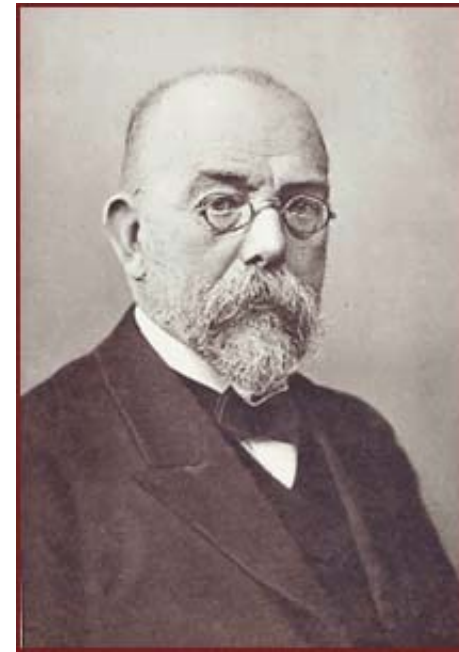
Nous voyons rarement à Londres, durant l'été, de ces vraies inflammations qui cèdent aux saignées, au petit-lait, au nitre seul : on y voit plus communément quelque miasme putride apporté de quelque prison, d'un hôpital, ou d'une chambre de malade, ou d'un

Grant W. Recherches sur les fièvres. Picot, Montpellier, 1821

Louis Pasteur (1822-1895)

Robert Koch (1842-1910)

- Η παράδοση τον θέλει παρόντα στον λοιμό των Αθηνών, κατόπιν προσκλήσεως του Περικλέους, ο οποίος μαζί με την Ασπασία κατέβηκαν στον Πειραιά για να τον υποδεχθούν.
- Έδωσε συμβουλή να ανάψουν φωτιές στους δρόμους. Τις φωτιές αυτές τις τροφοδοτούσαν οι Αθηναίοι με χλωρά κλαδιά και αρωματικά άνθη ώστε ο καπνός να έχει ευχάριστη οσμή και να είναι πυκνός ώστε να σκεπάσει όλη την πόλη και διασκορπιζόμενος με τον αέρα να φύγουν μαζί του και τα μιάσματα.

Στο έργο του «Contro alla peste» ο Ιταλός ουμανιστής φιλόσοφος Marsilio Ficino (1433-1499) αναφέρεται σε «δηλητηριώδεις δυσωδίες» και τις συνδέει με την εμφάνιση της πανώλης ενώ οι συγγραφείς του 16ου αιώνα αποδίδουν τη νόσο στον θυμό του Θεού προς τους αμαρτωλούς.

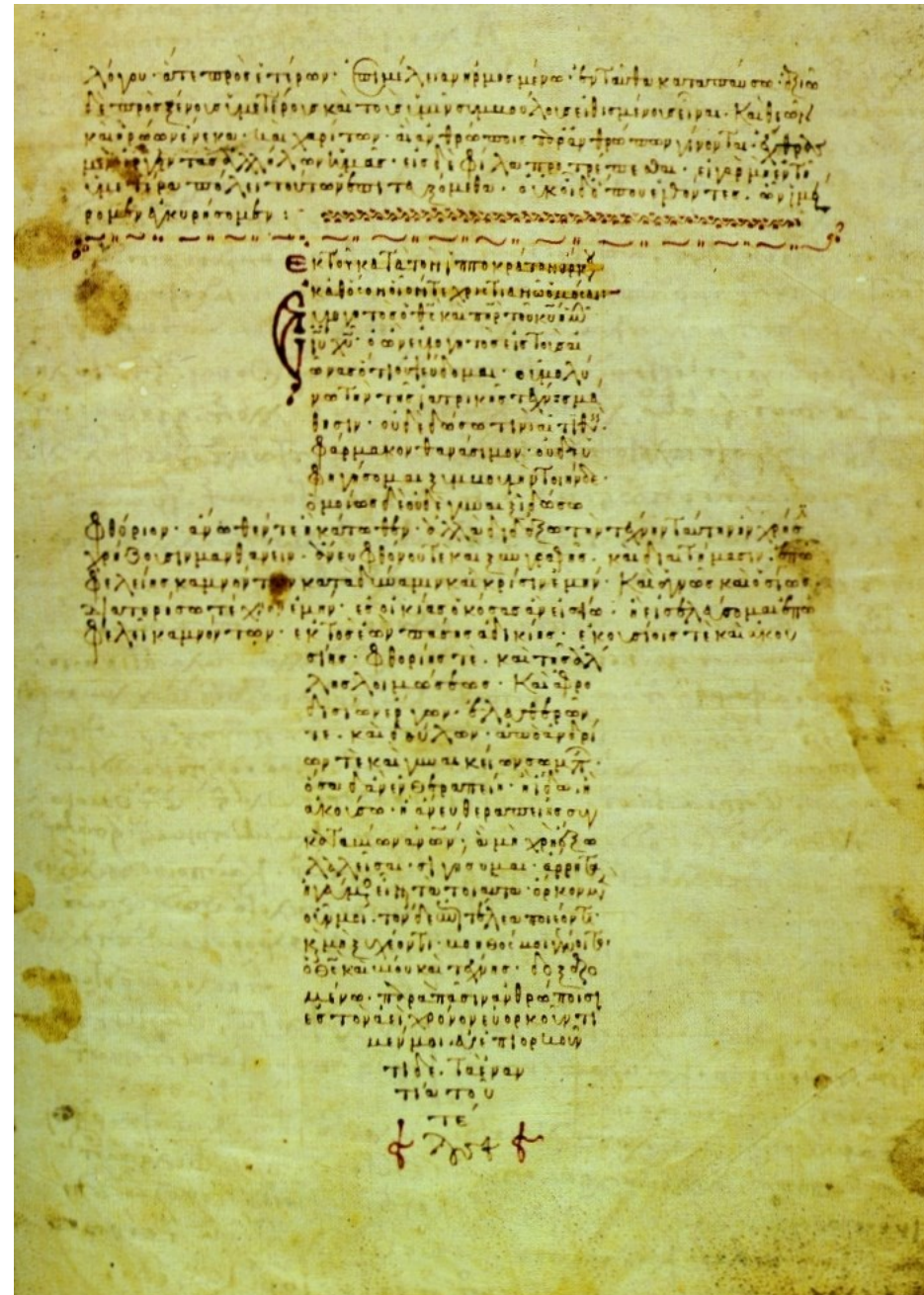
Τα αρώματα φαίνεται να παρέχουν προστατευτικές ιδιότητες κατά των ασθενειών και της μαγείας.

Στο έργο του «Singuliers secrets et secours contre la peste» (1562) ο ιατρός Antoine Mizauld (1520-1578) δίνει πρακτικές συμβουλές για την αντιμετώπιση της πανώλης και μεταξύ άλλων συμβουλεύει: «να καίτε πρωί και βράδυ αρωματικά φυτά, να φοράτε αρώματα, να κρατάτε αρωματικές ουσίες και να καταναλώνετε αρωματικά αντίδοτα». Κάθε πρωί συστήνει την κατανάλωση θηριακής αναμεμιγμένη με 20 φύλλα απήγανου, δυο καρύδια, δυο σύκα, λίγο αλάτι και κρασί.

Στη μαγειρική, ο συνδυασμός: σκόρδου-κρεμμυδιού και θυμαριού-δάφνης κυριαρχεί στις συνταγές

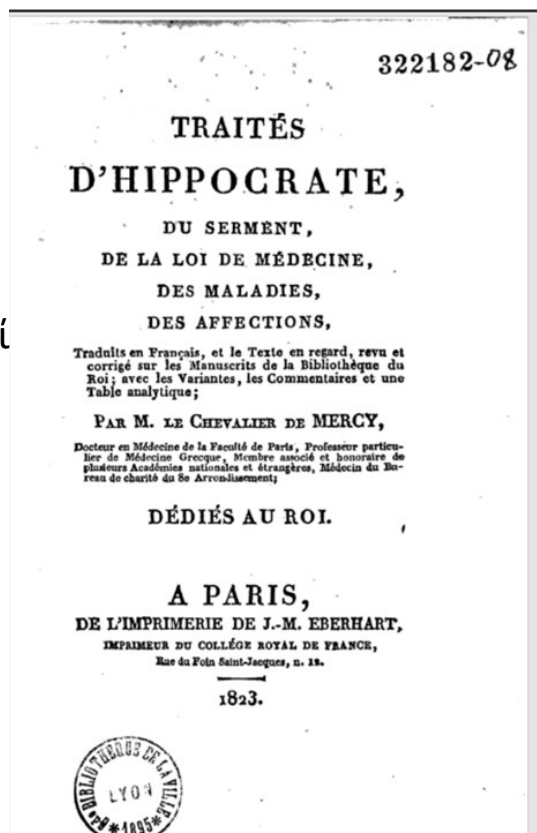
- από την εποχή του Ιπποκράτη²
αρχές, «κανόνες ανθρωπιάς», στις
οποίες βασιζόταν η ιατρική ηθική:
αφοσίωση, μεγαλοψυχία,
αφιλοκέρδεια, ευσπλαχνία
- Συγκεκριμένα, ο Ιπποκρατικός Όρκος
παραμένει παγκοσμίως ο κανόνας
ηθικής και δεοντολογίας του ιατρικού
επαγγέλματος, στον οποίο
στηρίχθηκαν η Παγκόσμια Διακήρυξη
για τα δικαιώματα του ανθρώπου
(Γενεύη, 1948) και η διακήρυξη για τα
δικαιώματα των Αρρώστων
(Λισαβόνα, 1981).

Βυζαντινή μικρογραφία που αναπαριστά τον Ιπποκράτη σε στάση
και αμφίεση που θυμίζει βυζαντινή αγιογραφία
(BnF, MS.GREC 2144 FOL100)

- Παράλληλα, στο έργο του Ιπποκράτη βρίσκουμε **στοιχεία σχετικά με την ιατρική ηθική και δεοντολογία** (Όρκος, Νόμος, Περί ευσημοσύνης, Περί ιητρού, Παραγγελία, Αφορισμοί), **τον τρόπο άσκησης της ιατρικής και τη συμπεριφορά του ιατρού προς τους ασθενείς και τους συναδέλφους του.**

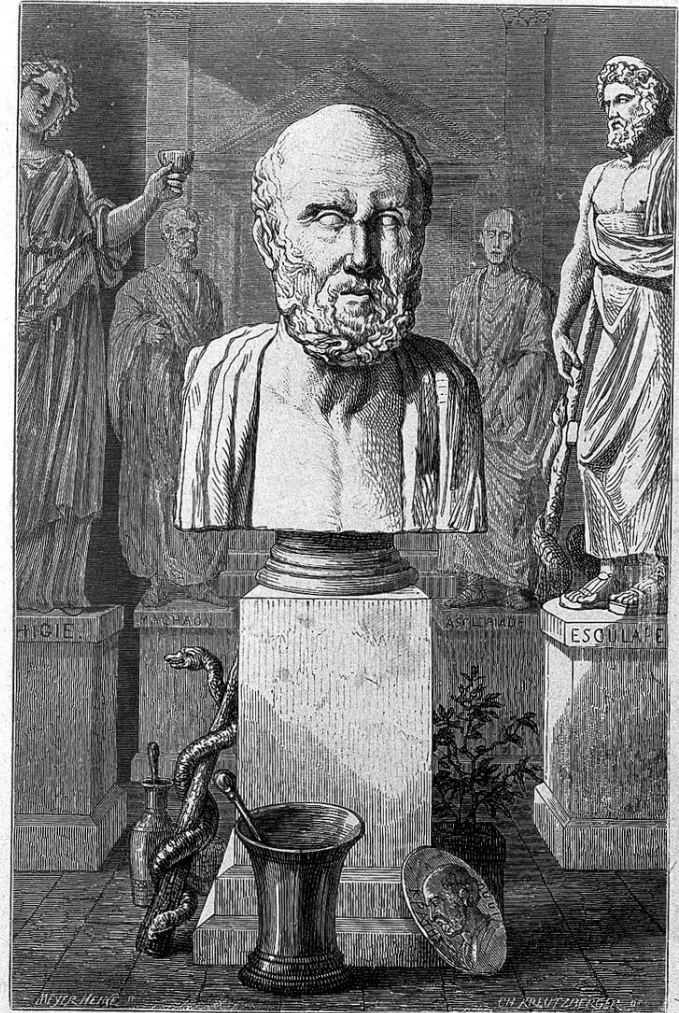

- Ο «Νόμος» (καθιερωμένο, σύνηθες) έχει ηθικό - φιλοσοφικό χαρακτήρα. **Επικεντρώνεται στις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται ώστε να κατορθώσει κάποιος να γίνει κάτοχος της ιατρικής τέχνης.** Το γεγονός ότι την ιατρική ασκούν και **αποκαλούμενοι ιατροί** χωρίς την απαραίτητη γνώση έχει οδηγήσει **στην απώλεια της υπόληψής της.** Αυτό οφείλεται στην ανυπαρξία νόμων με βάση τους οποίους θα τιμωρούνται οι αγύρτες «ιατροί» → **δεν υπήρχε ένα θεσμοθετημένο σύστημα κανόνων δικαίου που να αφορά στον τρόπο και στις συνέπειες άσκησης της ιατρικής τέχνης.** Ο κάθε ιατρός, γνώστης ή μη, μπορούσε να εφαρμόζει αυθαίρετα θεραπείες δίχως κανέναν θεσμικό έλεγχο για τις ενδεχόμενες επιπτώσεις στους νοσούντες.

- Ορκίζομαι στο θεό Απόλλωνα τον ιατρό και στο θεό Ασκληπιό και στην Υγεία και στην Πανάκεια και επικαλούμενος τη μαρτυρία όλων των θεών ότι θα εκτελέσω κατά τη δύναμη και την κρίση μου τον όρκο αυτόν και τη συμφωνία αυτή.
- Να θεωρώ τον διδάσκαλό μου της ιατρικής τέχνης ίσο με τους γονείς μου και την κοινωνό του βίου μου. Και όταν χρειάζεται χρήματα να μοιράζομαι μαζί του τα δικά μου. Να θεωρώ την οικογένειά του, αδέρφια μου και να τους διδάσκω αυτήν την τέχνη αν θέλουν να την μάθουν χωρίς δίδακτρα ή άλλη συμφωνία.
- Να μεταδίδω τους κανόνες ηθικής, την προφορική διδασκαλία και όλες τις άλλες ιατρικές γνώσεις στους γιους μου, στους γιους του δασκάλου μου και στους εγγεγραμμένους μαθητές που πήραν τον ιατρικό όρκο, αλλά σε κανέναν άλλο.
- Θα χρησιμοποιώ τη θεραπεία για να βοηθήσω τους ασθενείς κατά τη δύναμη και την κρίση μου, αλλά ποτέ για να βλάψω ή να αδικήσω. Ούτε θα δίνω θανατηφόρο φάρμακο σε κάποιον που θα μου το ζητήσει, ούτε θα του κάνω μια τέτοια υπόδειξη.

- Παρομοίως, δεν θα εμπιστευτώ σε έγκυο μέσο που προκαλεί έκτρωση. Θα διατηρώ αγνή και άσπιλη και τη ζωή και την τέχνη μου. Δεν θα χρησιμοποιώ νυστέρι ούτε σε αυτούς που πάσχουν από λιθίαση, αλλά θα παραχωρώ την εργασία αυτή στους ειδικούς της τέχνης.
- Σε όσα σπίτια πηγαίνω, θα μπαίνω για να βοηθήσω τους ασθενείς και θα απέχω από οποιαδήποτε εσκεμμένη βλάβη και φθορά, και ιδίως από γενετήσιες πράξεις με άνδρες και γυναίκες, ελεύθερους και δούλους. Και όσα τυχόν βλέπω ή ακούω κατά τη διάρκεια της θεραπείας ή και πέρα από τις επαγγελματικές μου ασχολίες στην καθημερινή μου ζωή, αυτά που δεν πρέπει να μαθευτούν παραέξω δεν θα τα κοινοποιώ, θεωρώντας τα θέματα αυτά μυστικά.
- Αν τηρώ τον όρκο αυτό και δεν τον παραβώ, ας χαίρω πάντοτε υπολήψεως ανάμεσα στους ανθρώπους για τη ζωή και για την τέχνη μου. Αν όμως τον παραβώ και επιορκήσω, ας πάθω τα αντίθετα.

- α) Η απαγόρευση των εκτρώσεων (σήμερα επιτρέπεται υπό ορισμένες περιπτώσεις)
- β) Το ιατρικό απόρρητο (παραμένει σε ισχύ)
- γ) Η απαγόρευση της ευθανασίας (παραμένει κατά κύριο λόγο επίσης σε ισχύ)

17
Buste d'Hippocrate, d'après le buste
de Musée de antique de Rome, à l'air

- Ιατρική Δεοντολογία στο έργο του Ιπποκράτη
 - Ο ιατρός οφείλει να είναι αγαθός, επιεικής, φιλόανθρωπος, φιλομαθής, ελεύθερος από υπερηφάνεια, συνετός, «αγνός και όσιος», δίκαιος, ηθικός, αφιλοχρήματος, φιλόσοφος, ισόθεος, ηγεμών της επιστήμης
 - Υπάρχει ανάγκη φιλόπονης επιστημονικής κατάρτισεως του ιατρού και πλήρους αφοσίωσης στον άρρωστο (Ορφική και Ασκληπηπική αντίληψη)
 - Περιφρουρείται το ιατρικό απόρρητο, η απαγόρευση των εκτρώσεων, της ευθανασίας και της σύναψης γενετήσιων σχέσεων με τους ασθενείς (Ιπποκρατικός Όρκος)
 - Ο ιατρός δεν κάνει διάκριση κοινωνικών τάξεων, ελεύθερων και δούλων

- Η ηθική συνιστά το σύνολο των θεσμοθετημένων κανόνων μιας κοινωνίας που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων με βάση το κοινωνικά αποδεκτό, το καλό και το κακό, ενώ μπορεί να συνιστά και ατομική στάση ή υποκειμενική αντίληψη περί της κοινωνικής ηθικής
 - Η βιοηθική αποτελεί κλάδο της εφαρμοσμένης φιλοσοφίας που προσπαθεί να δώσει απαντήσεις και λύσεις σε ερωτήματα και διλήμματα ηθικής φύσης, που εγείρονται κατά τις ιατρικές και βιολογικές πράξεις.
-
- ✓ αρχές- principles (αγαθοποιία, μη κακοποίηση, αυτονομία, δικαιοσύνη):
τα προβλήματα, μπορούν να αναγνωριστούν, να αναλυθούν και να επιλυθούν, με αναφορά στις 4 αρχές
 - ✓ κανόνες – rules
 - ✓ κανονιστικά πρότυπα-norms

- αρχή του σεβασμού της αυτονομίας: κάθε λογικό άτομο μπορεί να ενημερώνεται και να πράττει ελεύθερα και ανεπηρέαστα, λαμβάνοντας τις απαραίτητες αποφάσεις για τον εαυτό του.

Στην ιατρική: ο σεβασμός στην αυτονομία του ασθενούς επιτρέπει την ελεύθερη λήψη αποφάσεων για την υγεία του, μετά από κατάλληλη ενημέρωση (δικαίωμα στην ενημέρωση, στην ιδιωτικότητα, στη λήψη θεραπείας).

Ο Όρκος δεν περιλαμβάνει την ενήμερη συναίνεση

- αρχή της δικαιοσύνης: η κατανομή των αγαθών και των υπηρεσιών στους ανθρώπου

Στην ιατρική: το δικαίωμα στην υγεία → νομοθετικές ρυθμίσεις (δίκαιο της υγείας)

- πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη για την διασφάλιση της σωματικής και ψυχικής υγείας και μέτρα πρόληψης (διατροφή, νερό, αέρας)
- προστασία της υγείας κατά την άσκηση της επαγγελματικής δραστηριότητας
- πρόσβαση στην δημόσια υγεία, την ιατρική θεραπεία, την κοινωνική ασφάλεια

- αρχή της αγαθοεργίας: κάθε άνθρωπος έχει ηθική υποχρέωση να παρέχει τη βοήθειά του στον συνάνθρωπο του με σκοπό την επίτευξη των σημαντικών και νόμιμων συμφερόντων του χωρίς να θέτει σε κίνδυνο τη δική του ασφάλεια και ζωή.

Στην Ιατρική: το ηθικό καθήκον του ιατρού να προσφέρει τη βοήθειά του προς όφελος του ασθενούς με στόχο την πρόληψη ή αποφυγή της βλάβης της υγείας του ή και της ζωής του. Εφαρμόζεται σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο

Ο Όρκος περιλαμβάνει την αρχή της αγαθοεργίας:

«Θα χρησιμοποιώ τη θεραπεία για να βοηθήσω τους ασθενείς κατά τη δύναμη και την κρίση μου, αλλά ποτέ για να βλάψω ή να αδικήσω. Ούτε θα δίνω θανατηφόρο φάρμακο σε κάποιον που θα μου το ζητήσει, ούτε θα του κάνω μια τέτοια υπόδειξη».

«Σε όσα σπίτια πηγαίνω, θα μπαίνω για να βοηθήσω τους ασθενείς»

- Επιδημιών το Πρώτον: «Ασκείν περί τα νοσήματα δύο: ωφελέειν ή μη βλάπτειν»

Ο Γαληνός θεωρεί αυτονόητη την προτροπή του Ιπποκράτη ωστόσο σε μια προσπάθεια να δώσει εξήγηση πιστεύει πως η προτροπή αυτή προέκυψε από την αλαζονεία, την ανικανότητα και το πλήθος των ιατρικών λαθών που συνέβαιναν την εποχή του Ιπποκράτη

Η διάκριση σε αρχή μη βλάπτειν και αρχή ωφελέειν υποστηρίζεται ότι έχει να κάνει και με το πόσο επιτακτικό καθήκον είναι αυτές, με την πρώτη να υποστηρίζεται ότι συνιστά εξόχως πιο επιτακτικό καθήκον από τη δεύτερη, αλλά και με το ότι συχνά έρχονται σε σύγκρουση, όταν πρέπει με κάποια πράξη κάποιος είτε να αποφύγει την πρόκληση βλάβης είτε να προκαλέσει ωφέλεια και σε τέτοιες περιπτώσεις θα πρέπει να υπάρχει μία διαδικασία με βάση την οποία να γίνεται η επιλογή υπέρ της μίας ή της άλλης αρχής.

Σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση, κάποιος κατ' ελάχιστο δεν πρέπει να προκαλεί κακό ή να βλάπτει, αν μπορεί επιπλέον πρέπει να προλαμβάνει τη βλάβη, να την αφαιρεί και τέλος, πρέπει, αν μπορεί, να κάνει ή να προωθεί την ωφέλεια.

Σήμερα το ωφελείν ή μη βλάπτειν:

- ✓ υπενθυμίζει στον ιατρό την ανάγκη αξιολόγησης του κινδύνου και εκτίμησης της σχέσης του κινδύνου/ οφέλους για το καλό του ασθενή
- ✓ προασπίζεται από την πολιτεία (νόμους): η ιατρική αμέλεια τεκμηριώνεται με τα παρακάτω: ο ιατρός έχει καθήκον απέναντι στον ασθενή, ο ιατρός αθετεί αυτό το καθήκον, ο ασθενής ενδέχεται να βιώσει μια βλάβη και η βλάβη αυτή προκαλείται από την αθέτηση του καθήκοντος
- ✓ Μη βλάπτειν: αποφυγή πρόκλησης θανάτου και πόνου
- ✓ από τις ιατρικές εταιρείες μέσω των κατευθυντήριων οδηγιών που αποτρέπουν ή μειώνουν την πιθανότητα πρόκλησης βλάβης.

- Σεβασμός στην ζωή, αποφυγή διακρίσεων, ευγνωμοσύνη στους δασκάλους (Διακήρυξη της Γενεύης, 1948, 1968)
- Ηθικές αρχές στην έρευνα (Διακήρυξη του Ελσίνκι, 1964 και τροποποιήσεις):
 - ✓ «Η υγεία του ασθενούς μου θα είναι η πρώτη μου προτεραιότητα»
 - ✓ Την ευθύνη για την προστασία των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα την έχει ο ιατρός
 - ✓ Αυστηρή τήρηση της προστασία της ζωής, της υγείας, της αξιοπρέπειας, του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, της ιδιωτικότητας και εχεμύθειας των πληροφοριών των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα
- Ο ιατρός υπεύθυνος απέναντι στον λαό και στο κράτος, προσφυγή σε εμπειρότερους για συμβουλή, έμφαση στην θεραπεία και στην πρόληψη (Όρκος του Σοβιετικού Ιατρού, 1971)
- Υπευθυνότητα έναντι της κοινωνίας και των ασθενών/ αποκάλυψη της ανηθικότητας- ασυνέπειας των συναδέλφων (AMA. 1980)

- Η Αλεξάνδρεια, που ιδρύθηκε το 332 π.Χ. έγινε το κέντρο του Μεσογειακού εμπορίου. Χάρη στους Πτολεμαίους υπήρξε άνθιση της φιλοσοφίας, της ιατρικής και της τέχνης.
- Από την Περσία, την Μεσοποταμία και τις πιο μακρινές χώρες έφθασαν οι παραδόσεις της μυστικής και εμπειρικής ιατρικής. Όλα αυτά τα διάφορα ρεύματα συγχωνεύτηκαν και διαμόρφωσαν το οικοδόμημα της αλεξανδρινής ιατρικής.

Τα Ιπποκρατικά κείμενα συγκεντρώθηκαν και κωδικοποιήθηκαν. Αποτέλεσαν δε αντικείμενο συστηματικής μελέτης. Το κενό που παρουσίαζαν τα Ιπποκρατικά κείμενα στην ανατομία και φυσιολογία έρχεται να καλύψει η ιατρική σχολή της Αλεξάνδρειας και οι κυριότεροι εκπρόσωποί της: ο Ηρόφιλος και ο Ερασίστρατος.

Ιατρική Σχολή της Αλεξάνδρειας (4^{ος} π.Χ.)

Ηρόφιλος (323-285 π.Χ.)

Ηρόφιλος (μαθητής του Πραξαγόρα του Κώου και του Χρυσίππου του Κνιδίου):

- Ο εγκέφαλος είναι το κύριο όργανο του νευρικού συστήματος και η έδρα της διάνοιας (versus Αριστοτέλη- καρδιά)
- ανατομία εγκεφάλου και νωτιαίου μυελού, παρεγκεφαλίδα, εγκεφαλικά ημισφαίρια, μήνιγγες/ ανατομία παγκρέατος/πυλωρού και ονομασία δωδεκαδακτύλου
- Ληνός του Ηρόφιλου (torcular Herophili) : γωνία ρομβοειδούς βόθρου της 4^{ης} κοιλίας.
- Διάκριση χυλοφόρων αγγείων αλλά δεν αντιλήφθη τη σημασία τους
- Σφυγμολογία → μέτρηση σφυγμών με κλεψύδρα και αναγνωρίζει πως ο σφυγμός είναι φαινόμενο που συντελείται στα αγγεία.

Ιατρική Σχολή της Αλεξάνδρειας (4^{ος} π.Χ.)

Ερασίστρατος (310-250 π.Χ.)

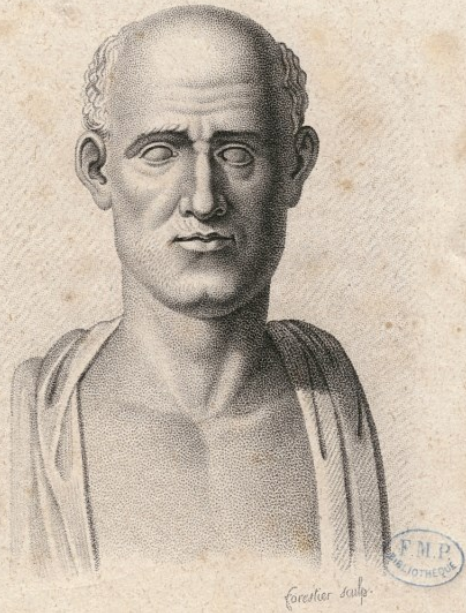

Ερασίστρατος (γιος ιατρού, σχολή της Κνίδου)

- Εγκατέλειψε την θεωρία των χυμών και απέδωσε την ανάπτυξη των νόσων στους ιστούς και στα αγγεία
- Το αίμα παρέχει στο σώμα θρεπτικές ουσίες και το «πνεύμα» είναι αναγκαία ουσία για την ζωή
- διάκριση νεύρων σε κινητικά και αισθητικά
- ο εγκέφαλος κέντρο της νόησης
- Έλικες εγκεφάλου
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΑΙΜΑΤΟΣ: βαλβίδες καρδιάς, άνω και κάτω κοίλη φλέβα, πνευμονική αρτηρία , τριχοειδή αγγεία αλλά ως αφετηρία κυκλοφορίας το ήπαρ
- Όρος: παρέγχυμα
- ΑΛΛΑ ΣΤΙΣ ΦΛΕΒΕΣ ΚΥΛΑΕΙ ΑΙΜΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΑΡΤΗΡΙΕΣ ΑΕΡΑΣ

- Μετά τον θάνατο του Ηρόφιλου και του Ερασίστρατου, οι μαθητές τους ιδρύουν δυο «αιρέσεις»: τους Ηροφιλικούς και τους Ερασιστρατικούς από τις οποίες η πρώτη διατηρήθηκε μέχρι τον 1^ο αιώνα μ.Χ. ενώ ίχνη της δεύτερης συναντούμε σε μεταγενέστερες εποχές. Ωστόσο οι μαθητές τους δεν μιμήθηκαν το έργο των δασκάλων τους και εστίασαν στην μελέτη των κειμένων παρασύροντας την ιατρική στον δογματισμό.
- Ως αντίδραση ιδρύεται η σχολή των Εμπειρικών (ιδρυτής Φιλίνος ο Κώος) που κήρυττε πως μόνο η πρακτική μπορεί να προάγει την ιατρική ενώ οι θεωρητικές συζητήσεις ήταν επιζήμιες. Η ιατρική βασίζεται στην εμπειρία.
- «Τρίπους»: 3 στοιχεία που αποτελούν την βάση της ιατρικής και κυρίως της θεραπευτικής (**προσωπική παρατήρηση → μελέτη παρατηρήσεων άλλων ιατρών → διαμόρφωση γνώμης** κατ' αναλογία προς συναφείς και παρόμοιες περιπτώσεις)

- Με την κατάληψη της Αλεξάνδρειας από τους Ρωμαίους (33 π.Χ.) επέρχεται θεωρητικά το τέλος της ελληνιστικής ή αλεξανδρινής ιατρικής
 - Ο Ιούλιος Καίσαρ επέτρεψε στους Έλληνες ιατρούς να λάβουν την ρωμαϊκή υπηκοότητα και να ασκήσουν το ιατρικό επάγγελμα οπότε οι επιστημονικές επιτυχίες τους οδήγησαν στην αναγνώριση της ιατρικής αποστολής.
- Εως τα μέσα του 1^{ου} π.Χ. αιώνα η ιατρική στην αρχαία Ρώμη θεωρείτο κατώτερο επάγγελμα και αντίθετο προς την θέληση των Θεών!

ASCLÉPIADE.

Ambroise Tardieu D'écrit

Ο Ασκληπιάδης από την Προύσα της Βιθυνίας είναι ο πρώτος Έλληνας που άσκησε επίσημα την ιατρική στην Αρχαία Ρώμη και απέκτησε τεράστια φήμη → πρίγκηψ των ιατρών

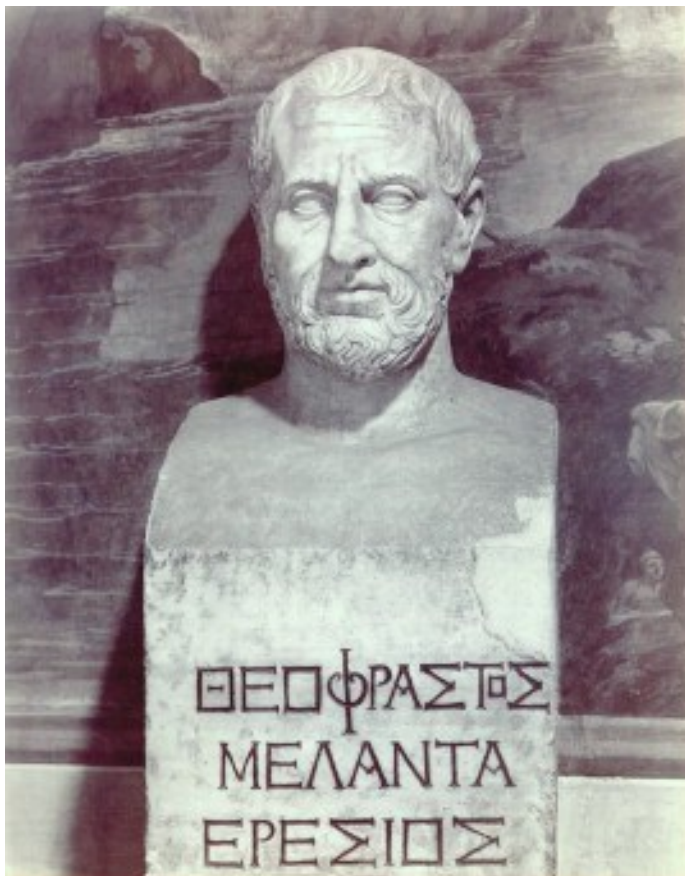
Ο Ασκληπιάδης σπούδασε στην Αθήνα και στην Αλεξάνδρεια και δεν ακολούθησε την ιπποκρατική θεωρία

Οι δοξασίες του ήταν μηχανιστικές και οι θεραπείες του δελεαστικές (αρεστός στους ασθενείς χάρη στις ευχάριστες θεραπείες, π.χ.: θεραπεία φυματίωσης με εντριβές αλλά και με παιχνίδια (αιώρες) και απαγγελία

Curare tuto, celeriter et jucunde

Ο ιατρός οφείλει να θεραπεύει ασφαλώς, ταχέως και ηδέως

- Η τεκμηριωμένη μορφολογική περιγραφή των φυτών γίνεται με τον **Θεόφραστο (371-287 π.Χ.)** και τον **Διοσκουρίδη (40 - 90 μ.Χ.)**

Θεόφραστος (371-287 π.Χ.)

- Περί φυτών ιστορία

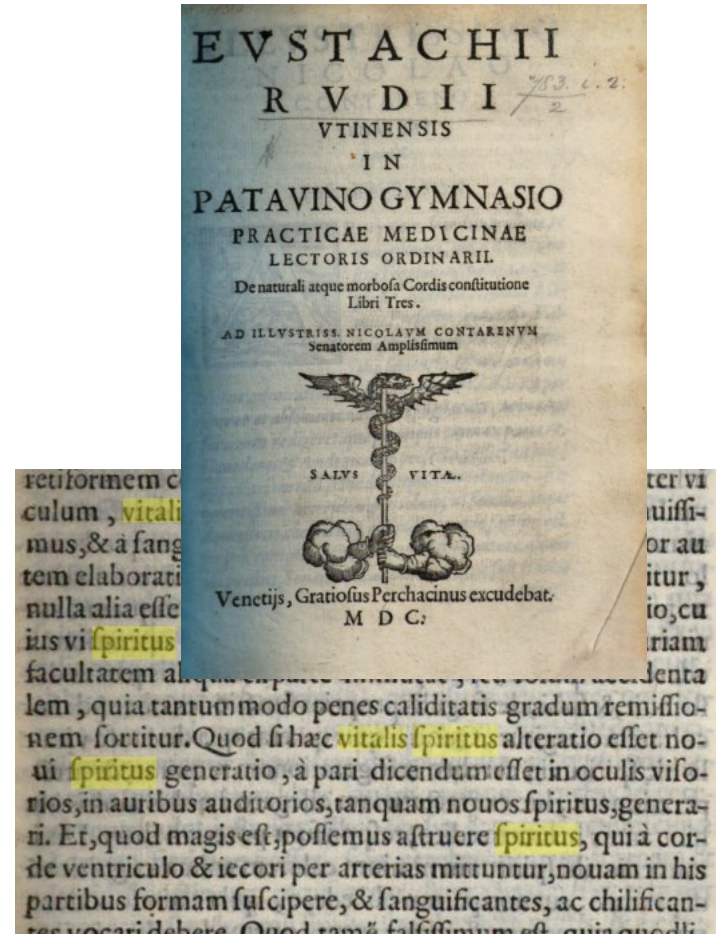

d'après un manuscrit du cinquième siècle de l'ouvrage de Dioscoride, appartenant
à la Bibliothèque impériale de Vienne (Autriche)
et reproduit dans l'*Iconographie grecque* de Visconti, pl. 36.

Des

Γαληνός (130-201)

- Το πνεύμα έχει διπλή σημασία και έννοια: την αναπνευστική και τη ζωτική
- Η ζωτική δύναμη αποτελείται από:
 - Το φυσικό πνεύμα (spiritus naturalis)
 - Το ζωτικό πνεύμα (spiritus vitalis)
 - Το ψυχικό πνεύμα (spiritus animalia)

- Ο Γαληνός περιέγραψε με ακρίβεια το φλεβικό και αρτηριακό δίκτυο με βάση τις ανατομές που έκανε σε χοίρους και πιθήκους, αλλά ερμήνευσε λανθασμένα τη λειτουργία των οργάνων.
- Σύμφωνα με αυτόν, το αίμα δημιουργείται στο ήπαρ από τις τροφές, κυκλοφορεί με τις φλέβες και πηγαίνει από τη μια πλευρά στους πνεύμονες, για να αναμειχθεί με αέρα και από την άλλη περνά από τη δεξιά κοιλία στην αριστερή, όπου χάνεται η θερμότητα και διαχέεται ξανά στο σώμα. Στις άκρες του σώματος το αίμα καταναλώνεται και αναπαράγεται με την εφίδρωση.
- Επίσης, ο Γαληνός θεωρούσε ότι το ήπαρ ήταν το κέντρο της αιματικής κυκλοφορίας και ότι οι αρτηριακοί παλμοί δεν προέρχονταν παρά από μια απλή τονική δόνηση.
- Αυτή η περιγραφή του Γαληνού θα υιοθετηθεί από την Εκκλησία που θα την προστατέψει με το φόβο της ποινής του αφορισμού σε όποιον θα θελήσει να την αμφισβητήσει. Η αντιπαράθεση με τον Γαληνό σήμαινε αντιπαράθεση με την ίδια την Εκκλησία, γεγονός που εξηγεί σαφώς την επίδρασή της στον ιατρικό κόσμο **μέχρι το 16^ο αι.**
- **William Harvey** (1578-1657), υπογράμμισε ότι στηρίχθηκε στις έρευνες του Γαληνού. Χαρακτηριστικά, ο Harvey σημείωνε στο Ημερολόγιό του: «Θέλω να πιστεύω μέχρι την ημέρα του θανάτου μου ότι η εργασία μου συνεχίζει εκείνη του Αριστοτέλη και Γαληνού».

Γαληνός (130-201)

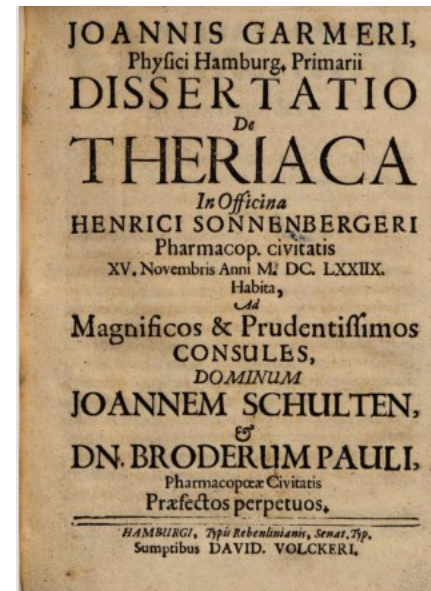
- ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΑΙΜΑΤΟΣ :
- Ο Ιπποκράτης γνωρίζει ήδη ότι το αίμα κάνει κύκλο μέσα στο σώμα.
- Ο Πλάτων τονίζει πως το αίμα πηγάζει από την καρδιά και περιφέρεται σε όλα τα μέλη τού σώματος με ορμή.
- Ο Αριστοτέλης διατυπώνει το ενδεχόμενο ότι το αίμα ξαναγυρίζει στην αφετηρία του, τη καρδιά.
- Η συμβολή του Γαληνού στην ανακάλυψη της κυκλοφορίας του αίματος περιλαμβάνει και την εξακρίβωση της πραγματικής φύσης της μικρής κυκλοφορίας, δηλαδή της κίνησης του αίματος απ' τη καρδιά προς τους πνεύμονες κι αντιστρόφως.

Γαληνός (130-201)

- ΧΥΜΟΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

τέσσερα στοιχεία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας (γη, νερό, αέρας, φωτιά), οι τέσσερις βασικές «ποιότητες» (θερμό, ψυχρό, υγρό, ξηρό) και οι τέσσερις χυμοί (αίμα, φλέγμα, κίτρινη χολή, μαύρη χολή).

- Αν μια ασθένεια είναι «ψυχρή» και «υγρή», τότε πρέπει να δοθεί ένα φάρμακο «θερμό» και «ξηρό»
- Πολυφαρμακία
- Θηριακή

Γαληνός 2^{ος} μ.Χ. αιώνα

τελική συστηματοποίηση των γνώσεων που σχετίζονται με τα φάρμακα (όπως και όλου του σώματος γνώσεων της αρχαίας ελληνικής ιατρικής)

- *Τίποτα δεν είναι βέβαιο αν δεν τεκμηριωθεί πειραματικά και τίποτα δεν αξίζει ένα πείραμα αν δεν αποτελέσει τη βάση ενός λογικού συλλογισμού*

Et tamen primum de tribus speciebus medicamentorum
que morbis obviant extra et intra sumptis
et in generali de hyriaca et metridato
et de singulis metoribus et drencis et de
simplicitate suarum virtutum;

Quod Galienus
Medici nominaverunt
ea quibus curant non
solum extra corpus
applicata sed potius
in terminis assumpta
medicamentis quod curant
et obviant morbis
Quarum species octo
primum sunt tres
Primum ex eis sunt quedam
que sumuntur ratione medicamentorum necatum.

GALIEN EXPLIQUANT A SES ÉLÈVES LA PRÉPARATION DE LA THÉRIAQUE

(Cliché communiqué par M. le Dr C.-E. DANIELS.)

Histoire de la Médecine

La plus ancienne panacée.

La plus ancienne ? Est-ce bien exact ? En tout cas, on en faisait usage au second siècle avant l'ère chrétienne, ce qui lui constitue, déjà, d'assez respectables parchemins.

C'est de la thériaque que nous voulons parler.

LA PRÉPARATION DES VIPÈRES DESTINÉES A LA CONFECTION DE LA THÉRIAQUE
(Extrait du *Hortus sanitatis*, Strasbourg, 1586.)

(Cliché communiqué par M. le Dr C. E. DANIELS, d'Amsterdam.)

On en doit l'introduction dans la thérapeutique au médecin de Néron, Andromaque ; mais il semble qu'on soit redevable à Mithridate de sa formule primitive.

Celle-ci s'est, en effet, sensiblement modifiée à travers les âges. Andromaque en changea le premier la composition : il supprima quelques ingrédients, en ajouta d'autres, notamment de la chair de vipère.

Οι Εμπειρικοί θεωρούνται οι εισηγητές της θηριακής (Κρατεύας)

Μιθριδάτης ΣΤ' Ευπάτωρ (132 π.Χ.- 63 π.Χ.): προκειμένου να προφυλάξει τον οργανισμό του από δηλητηριάσεις λάμβανε καθημερινά μικρή ποσότητα δηλητηρίων, προσδευτικά αυξανόμενες και ταυτόχρονα ως αντίδοτο κατανάλωνε θηριακή.

ΜΙΘΡΙΔΑΤΙΣΜΟΣ

ΘΗΡΙΑΚΗ: σύνθετο φάρμακο που δίνονταν ως αντίδοτο στα δηγήματα δηλητηριωδών ζώων, ερπετών, φιδιών, τα αποκαλούμενα «θηρία»

Electuaire ou Confection de scammonée.

Scammonée..... 45	Gingembre..... 24
Girofle..... 24	Huile de Carvi..... 12

Pour une poudre à incorporer au moment du besoin dans Q. S. de sirop de roses. (Lond.)
— Simplification de l'Electuaire Bénédicte.

Electuaire de séné composé.

Lénitif, Electuaire lénitif, Electuaire ou Confection de séné, de séné et de pulpes, de séné et de mercuriale composée, Marmelade de tamarin; Electuarium de sennâ compositum.

Orge mondé..... 60	Poudre d'anis..... 10
Polypode..... 60	Jujubes..... 45
Régisse..... 30	Séné..... 60
Scelopend. fraîche..... 45	Sucre..... 1200
Mercuriale fraîche..... 120	Pulpe de casse..... 200
Raisins secs..... 60	— de tamarins..... 200
Poud. de foll. de séné. 150	— de pruneaux..... 200
— de fenouil..... 10	

Faites bouillir dans l'eau l'orge, ensuite le polypode, et enfin la réglisse, la colopendre, la mercuriale et les fruits: passez avec expression; faites séparément une légère décoction avec le séné, mêlez les deux décoctés, faites-les évaporer à 2500; faites, en y ajoutant le sucre, un sirop rapproché dans lequel vous délayerez les pulpes, puis les poudres. (Cod.)

Il n'en est pas de cet électuaire comme du catholicum; il y a d'assez grandes dissimilitudes entre les formulaires, puisque, dans quelques-uns, il se résume en quatre ou cinq substances comme dans Boruss: p. de séné, 18; p. de coriandre, 2; sirop simple, 96; pulpe de tamarins, 32; et même en trois: rob de sureau, 30; poudre de séné, 8; d'anis, 2; comme dans le Dispensaire de Fulde.

Purgatif à la dose de 15 à 30 grammes à l'intérieur; mais il est surtout employé en lavements à celle de 15 à 60 grammes.

Electuaire ou Opiat de soufre.

Soufre lavé..... 20	Miel..... Q. S.
---------------------	-----------------

Laxatif. 4 à 8 grammes dans les dartres et la colique de plomb. L'opiat de soufre, de M. Lutz, est à parties égales de fleurs de soufre et de miel.

Electuaire de soufre tartarisé.

Soufre lavé..... 50	Essence de citron... 0.3
Crème de tartre..... 100	Sirop simple..... Q. S.

Laxatif. 8 à 15,0 dans les hémorroïdes.

Electuaire térébenthiné, de Thompson.

Essence de térébenthine. 15	Miel..... 30
-----------------------------	--------------

En deux ou trois fois en se couchant, contre le ténia.

Electuaire thériaque*.

Thériaque, Thériaque d'Andromaque, Electuaire opiacé, polypharmaque ou polyamique; Theriaca (Treacle, αλγ.).

Racine d'acore..... 30	Sémin. d'anis..... 20
— de gingembre..... 60	— de Fenouil..... 20
— d'iris..... 60	— de Daucus de Crète..... 40
— de quintefeuille..... 30	— de Séséli..... 20
— de rhapontic..... 30	— de Persil..... 30
— de valériane..... 60	Cardamome minor..... 60
— de narc. celt..... 20	Poivre noir..... 60
— de meum..... 20	— long..... 120
— de gentiane..... 20	Sem. d'ers..... 200
— d'aristoloche clém. 10	— de navet sauv..... 60
— de cabaret..... 10	Agaric blanc..... 60
Bois d'aloes..... 10	Vipères sèches..... 60
Schœnanthe..... 30	Castoreum..... 10
Ecorce de cannelle..... 100	Opium de Smyrne..... 120
— de citrons..... 30	Suc de réglisse..... 60
Scille sèche..... 60	— de citrouille..... 40
Som. de scordium..... 60	Gomme arabique..... 20
— de marrube..... 30	Mie de pain desséchée..... 60
— de calament..... 30	Galbanum..... 40
— de chamædrys..... 20	Myrrhe..... 10
— de chamæpitys..... 20	Oliban..... 30
— de pouliot..... 30	Benjoin en larmes..... 30
Dietame de Crète..... 30	Opopanax..... 10
Laurier, feuilles..... 30	Sagapénium..... 20
Centaurée p..... 10	Asphalte..... 10
Hypericum..... 20	Terre sigillée..... 20
Stœchas, arab..... 30	Sulfate de fer desséché..... 20
Roses rouges..... 60	Téréb. du Chio..... 60
Safran..... 40	Miel blanc..... 3000
Sémin. d'anmi..... 20	Vin de Meleg..... 250

Faites avec toutes les matières (la térébenthine, le miel et le vin exceptés) une poudre fine composée: c'est la poudre thériacale.

Liquéfiez la térébenthine à une douce chaleur, ajoutez-y assez de poudre pour la diviser, délayez ce premier mélange avec le miel fondu et chaud, ajoutez peu à peu le reste de la poudre et Q. S. de vin d'Espagne pour avoir une pâte molle. Conservez. Au bout de quelques mois il est nécessaire de broyer de nouveau la thériaque. (Codex.)

4,0 de thériaque contiennent environ 0,05 d'opium brut, ce qui équivaut à 0,025 d'extrait.

C'est par oubli d'imprimerie que le premier tirage du nouv. Codex n'indiquait pas le safran. Il a été rétabli dans le suivant.

La formule reproduite par Guibourt, qui l'a prise dans Zwelfer, est celle de Galien. C'est celle que l'on trouve aussi en entier dans la pharmacopée de Giordano. Quelques autres la donnent encore à peu près, mais, dans un grand nombre, il n'y a plus aucune uniformité. C'est ainsi que cette préparation, qui contient soixante substances dans le Codex français où elle est déjà abrégée, n'en a plus qu'une vingtaine dans la pharmacopée d'Anvers, une dizaine dans celles de Bavière, de Hambourg, et cinq ou six seulement dans celles de Londres, d'Amsterdam, etc.

Venise, pendant de longues années, eut le monopole de la préparation de cette composition, la plus célèbre sans contredit de la polypharmacie. On l'y préparait chaque année en grande pompe. Aussi la thériaque s'en est-elle appelée thériaque de Venise. A Paris, le Collège de pharmacie la préparait aussi à une certaine

Ancien Pot de Pharmacie.

63

"Thériaque"

Voir au dos

Σωρανός ο Εφέσιος (98-138)

Περί γυναικείων

Περί της του βρέφους επιμέλειας

THE LANCET

Login | Register | Subscribe

Online First Current Issue All Issues Special Issues Multimedia Information for Authors

All Content Search Advanced Search

< Previous Article Volume 352, No. 9145, p2012–2013, 19 December 1998

Next Article >

Access this article on ScienceDirect »

Department of Medical History

Article Options

PDF (98 KB)

Email Article

Apgar score and Soranus of Ephesus

MD Emmanouil Galanakis

Published: 19 December 1998

Assessing the newborn baby, according to Apgar and Soranus

Scoring components	Virginia Apgar	Soranus of Ephesus
Respiratory effort	Absent, weak, strong	Immediate and vigorous crying (κλαυθμυρίζειν)
Reflex irritability	No response, grimace, crying	Proper sensitivity (εἰσασθησία)
Muscle tone	Limp, flexion, active motion	Neither sluggish nor weak movements (κινήσεις)
Colour	Blue, blue and pink, pink	Due appearance (σχήματα)
Heart rate	Absent, below 100, over 100	–
Malformations	–	Perfect in all parts (ἁρτυον)
Maturity	–	Born at the due time (ὀφείλων καιρός)
Pregnancy	–	In good health (ἡποκνήσασα ὑγιεινῶς)

Αρεταίος ο Καππαδόκης (2 μ.Χ.)

Περί αιτιών και σημείων οξέων και χρονίων παθών

Περί θεραπείας οξέων και χρονίων παθών

- Πρώτη περιγραφή: σακχαρώδους διαβήτη, άσθματος, μετάδοσης λέπρας, τετάνου. διφθερίτιδας

Η Αραβοϊσλαμική Ιατρική (7^{ος} -14^{ος} μ.Χ. αι.)

الإسلام

l'islam

la religion

l'Islam

la civilisation

musulman

relatif à la religion

islamiste

vision politique de la religion

islamique

relatif à la civilisation

droit musulman

fidèle musulman

prière musulmane

régime islamiste

idéologie islamiste

parti islamiste

art islamique

histoire islamique

empire islamique

Battaglia di Eraclio e Cosroe, Piero della Francesca , 1458

Ηράκλειος (575- 641)

Χοσρόης Β΄ της Περσίας (570-628)

Η αποκάλυψη του Γαβριήλ στον Μωάμεθ (571-632), από το βιβλίο Jami' al-Tawarikh, 1307

L'expansion arabo-musulmane aux VIIe et VIIIe siècles.

➤ κλίση και αγάπη προς την τέχνη και την επιστήμη

Σύμφωνα με τον ακαδημαϊκό και πολιτικό Παναγιώτη Κανελλόπουλο (1902-1986), στο έργο του «Ιστορία του Ευρωπαϊκού Πνεύματος», σχολιάζοντας την αναγέννηση της Ελλάδας στο Βυζάντιο παρατηρεί πως έμεινε ως το τέλος ρηχή και δεν μπόρεσε να εκτιμήσει σωστά την αξία του κλασσικού ελληνικού πνεύματος επειδή της έλειπε ο ποιητικός λόγος. Διότι μόνο η φωνή δημιουργικών πνευμάτων, μεγάλων ποιητών ή μεγάλων φιλοσόφων ανοίγει νέους δρόμους προς το μέλλον και οδηγεί στην συνειδητοποίηση του νοήματος της ιστορίας. Και οι Άραβες ήταν λαός που σύμφωνα με τον ιστορικό της ιατρικής Νίκο Παπασπύρου, διέθεταν πλούσια φαντασία, ποιητική διάθεση και ψυχή που μπορούσε να νιώσει την ομορφιά και τον ρυθμό

- Ο Ιουστινιανός (482-565) έκλεισε τους ναούς της αρχαίας σοφίας και οι διωκόμενοι σοφοί βρήκαν καταφύγιο είτε στην αυλή των Περσών βασιλιάδων είτε στην Συρία όπου ο Νεστόριος (386-451) κήρυξε μια αίρεση.
- Οι Νεστοριανοί ίδρυσαν της ιατρικές σχολές στην Έδεσσα (Αντιόχεια) και στην Νεσίβη (Συρία) και ξεκίνησαν την μετάφραση των κλασικών ελληνικών έργων στην συριακή.
- Η πόλη Γκοντισαπούρ της Περσίας υπήρξε το κέντρο της ελληνικής σοφίας

Ο Οίκος της Σοφίας (Βαγδάτη), 830

από τα σπουδαιότερα κέντρα διανόησης

κέντρο ανθρωπιστικών σπουδών, μαθηματικών, αστρονομίας, ιατρικής, χημείας

- Ο χαλίφης Αλ- Μαμούν (786-833) εγκατέστησε στον Οίκο της Σοφίας μεταφραστές που λάμβαναν αδρά αμοιβή (πληρωμή με χρυσό το βάρος των βιβλίων που μετέφραζαν) → Hunayn Ibn Ishaq (809-873)
- Μέχρι το 850 είχαν μεταφραστεί τα περισσότερα κείμενα της ελληνικής γραμματείας μεταξύ των οποίων τα βιβλία των Αριστοτέλη, Γαληνού, Ιπποκράτη, Διοσκουρίδη κ.ά.

TEXTE GREC DES TRAITÉS DE GALIEN

26 TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
EN SYRIAQUE
AU VIe SIÈCLE
(DONT 25 PAR
SERGIUS
DE RA'S AL' AYN)

45 TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
EN SYRIAQUE
AUX VIIIe-IXe
SIÈCLES
(DONT 36 PAR
AYYŪB AR-RUHĀWĪ)

51 DE CES TRAITÉS
ONT FAIT L'OBJET
D'UNE NOUVELLE
TRADUCTION
EN SYRIAQUE
PAR HUNAYN

7 DE CES TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
DIRECTEMENT
EN ARABE
PAR HUNAYN

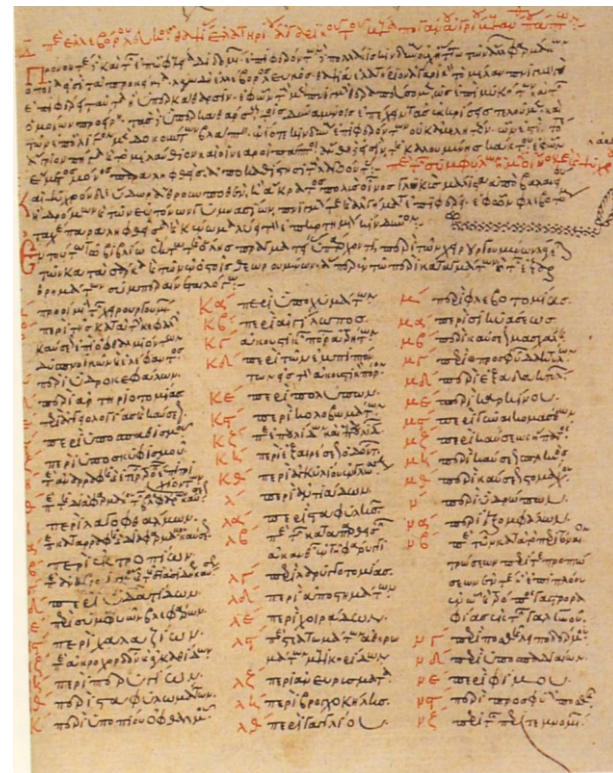
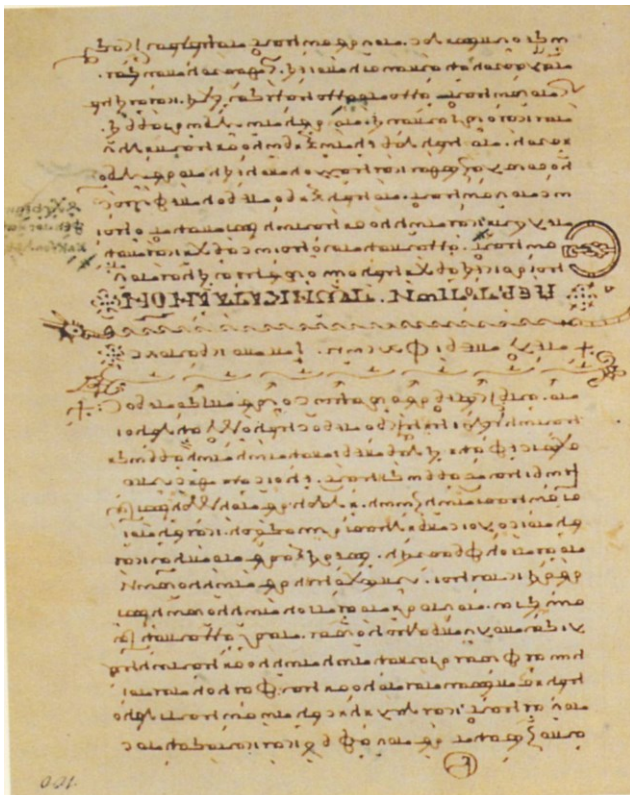
43 TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
DU GREC
EN SYRIAQUE
PAR HUNAYN

3 TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
DU GREC
EN ARABE
PAR HUNAYN

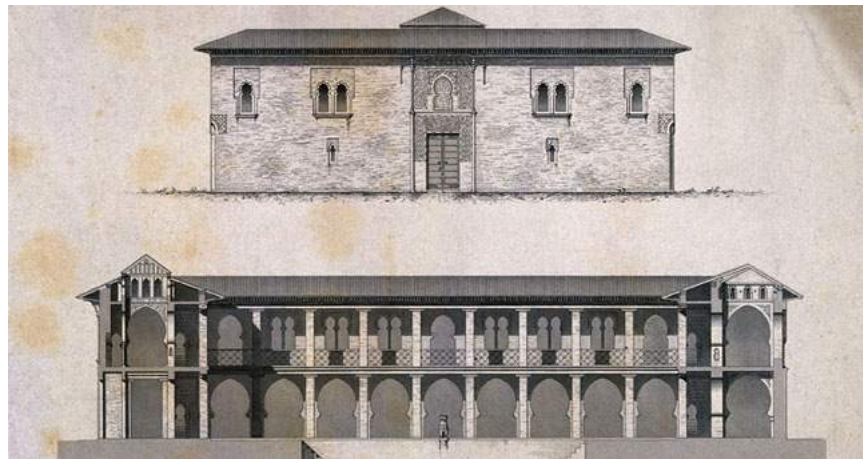
27 TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
ENSUITE
EN ARABE
PAR HUNAYN

48 TRAITÉS
ONT ÉTÉ TRADUITS
ENSUITE EN
ARABE PAR
UN CONTEMPORAIN
OU UN DISCIPLE
DE HUNAYN

Μετάφραση στα αραβικά κειμένων του Ιπποκράτη και Παύλου Αιγινήτη (625-690)

- Με το πρακτικό θέμα που διέθεταν οι Άραβες, την Αριστοτελική λογική και την κλινική παρατήρηση δημιούργησαν μια νέα ιπποκρατική ιατρική.
- Στην ανατομία και φυσιολογία δεν πρόσθεσαν κάτι ουσιαστικό μιας και η ανατομή πτωμάτων ήταν απαγορευμένη.
- Ανέπτυξαν:
 - ❑ την φαρμακολογία και ίδρυσαν την πρώτη μεσαιωνική φαρμακευτική σχολή
 - ❑ την τοξικολογία (εισάγουν στην θεραπευτική την έννοια της χημικής επίδρασης των στοιχείων, της ποιοτικής και ποσοτικής ενέργειας των φαρμάκων και των τροφών)
 - ❑ την χημεία και αλχημεία
 - ❑ την λουτροθεραπεία και τα ατμόλουτρα
 - ❑ την διαιτητική → βάση της θεραπευτικής (εναντίον της πολυφαρμακίας)
- Ιατρική βασισμένη στην κλινική παρατήρηση → ανάπτυξη νοσοκομείων (bimaristan, 706 μ.Χ. στην Δαμασκό) όπου εκπαιδεύονταν οι ιατροί

- Η άσκηση της ιατρικής βρισκόταν υπό την εποπτεία του κράτους
- Κανείς δεν μπορούσε να ασκήσει το επάγγελμα του ιατρού, φαρμακοποιού, κουρέα (χειρουργού) χωρίς να έχει προηγηθεί πρακτική εκπαίδευση στα νοσοκομεία και χωρίς εξετάσεις.
- Ο αριθμός των ιατρών ήταν μεγάλος και οι αμοιβές ικανοποιητικές (932 μ.Χ. υπήρχαν 880 γιατροί στην Βαγδάτη)

Η Αραβοϊσλαμική ιατρική χωρίζεται σε τρεις περιόδους

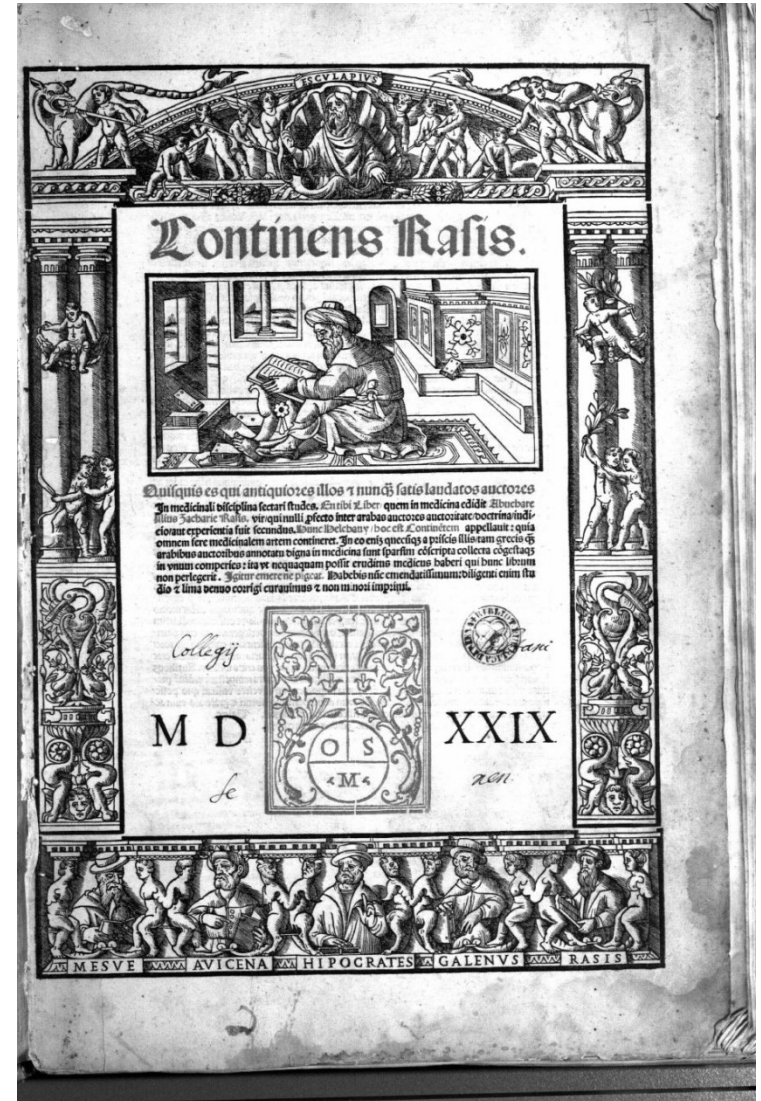
- **Η πρώτη περίοδος (750-900)** χαρακτηρίζεται από την επικράτηση παλαιών ιατρικών παραδόσεων των αραβικών φυλών και ακολουθεί τις βασικές οδηγίες του Κορανίου.
- Πρόκειται για μια κυρίως λαϊκή ιατρική αναμεμειγμένη με στοιχεία της ελληνικής ιατρικής.
- Επικρατούν κανόνες διαιτητικής (απαγόρευση του χοιρινού κρέατος και του οίνου), μαγικές αντιλήψεις (η επιληψία οφείλεται σε δαίμονες), χρήση απλών πρακτικών φαρμάκων (μεταξύ των οποίων το γάλα και τα ούρα της καμήλας - ιερού ζώου - έχουν αξία πανάκειας), ενώ απαγορεύεται η καυτηρίαση, την οποία υποκαθιστούν τα θερμά επιθέματα.
- Η διάγνωση και η πρόγνωση βασίζεται κυρίως στα διάφορα είδη του σφυγμού και στην περίπλοκη ουροσκοπία, που αποτελεί ένα πλήρες σύστημα. Η Ιατρική του προφήτου, ένα βιβλίο που κυκλοφορεί ευρύτατα την εποχή αυτή, περιλαμβάνει αρκετές υποδείξεις υγιεινής.

Abū Bakr Muhammad ibn Zakariyyā al-Rāzī

Ραζής (854–925)

- Περσικής καταγωγής, ο Ραζής σπούδασε στην Βαγδάτη
- Άριστος κλινικός ιατρός
- Ιατρική, μαθηματικά, φιλοσοφία
- Σύνοψη ή *Liber Continens* (24 τόμοι)
- *Liber medicinalis al Mansor* (10 τόμοι) → σε ισχύ μέχρι τον 16^{ος} αι.
- Περιέγραψε τα εξανθήματα της ιλαράς και της ευλογιάς και την ΔΔ
- Πίστευε πως ο πυρετός ήταν μια αμυντική εκδήλωση του οργανισμού εναντίον της νόσου
- Μελέτησε τον οφθαλμό

حسبكم حور السبعة اشرفية
بعضها بعضا لانه لو غشاها كله منع البصر من ان يتفقد
وهي على هذا المثال

وانا مبتدى بالاجبار عن منافع كل واحد من الرطوبات والطبقات التي وصف
ابتدا اشياءها وكونها ومنتهاها ومواضعها وقد كنت تقدمت في اخبر
ان الرطوبة الجليدية في وسط العين وان خلفها رطوبة واحدة وثلاث
وقد اتمها رطوبة واحدة وثلاث طبقات. فمبتدى بعون الله با
عن منفعه الرطوبة التي خلف الجليدية وهو الزجاجيه و

- Η δεύτερη περίοδος είναι η περίοδος της ανθήσεως της Αραβοϊσλαμικής ιατρικής (9ος -11ος αι.)
- Κατά την περίοδο αυτή κυριαρχούν μεγάλα ονόματα όπως του Πέρση Αβικέννα (Ibn Sina) (980-1037), αποκαλούμενου «πρίγκιπα των ιατρών».
- Μια άλλη συνιστώσα αυτής της περιόδου είναι η Ισπανοαραβική Ιατρική. Οι διασημότεροι ιατροί αυτής της περιόδου είναι:
 - ✓ Ο Αμπουλκασής (Abul-Qasim Khalaf Ibn-al-abbas az-Zahrawi) (912-1013), από την Κόρδοβα, κορυφαίος άραβας χειρουργός.
 - ✓ Ο Αβενζοάρ (1094-1161) (Ibn-Zuhr), από τη Σεβίλλη, αποκληθείς «ο σοφός της Σεβίλλης».
 - ✓ Ο Αβερρόης (1126-1198) (Ibn-Rushd), από την Κόρδοβα, αποκληθείς «ο σχολιαστής».
 - ✓ Ο Μαϊμονίδης από την Κόρδοβα, εβραϊκής καταγωγής (1135-1204) (Ibn-Maymun), αποκληθείς «αετός της συναγωγής».

Αβικέννας (Ibn Sina) (980-1037)

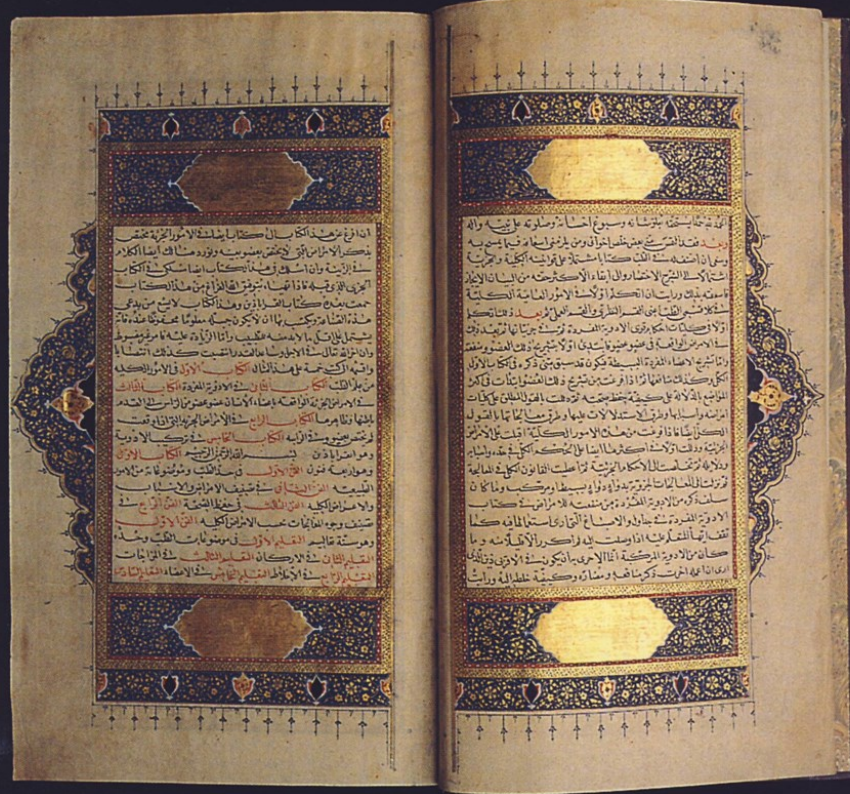
Ιατροφιλόσοφος

Αριστοτελικός φιλόσοφος: συνδυάζει τις ισλαμικές δοξασίες με τις αριστοτελικές αντιλήψεις

- Ο Αβικέννας υπήρξε ιδιοφυΐα αφού σε ηλικία 17 ετών ήταν ήδη διάσημος ιατρός και υπήρξε προσωπικός ιατρός και σύμβουλος ισχυρών δυναστών της Περσίας.
- Σπούδασε ιατρική στην Βαγδάτη
- *Κανών της Ιατρικής (ένα από τα κυριότερα εγχειρίδια ιατρικών σπουδών στην Ευρώπη μέχρι την Αναγέννηση) : 5 τόμοι αφιερωμένοι στην παθολογία, φυσιολογία, υγιεινή, θεραπευτική, φαρμακολογία*
- Υιοθετεί την χυμοπαθολογία του Ιπποκράτη και την γαληνική αντίληψη για το ζωτικό πνεύμα

Κανών της Ιατρικής

Ο Αβικέννας επισκέπτεται ασθενή

Ο Αβικέννας με τους φοιτητές του

Quicenna

iacobo noiat. q tpe augu

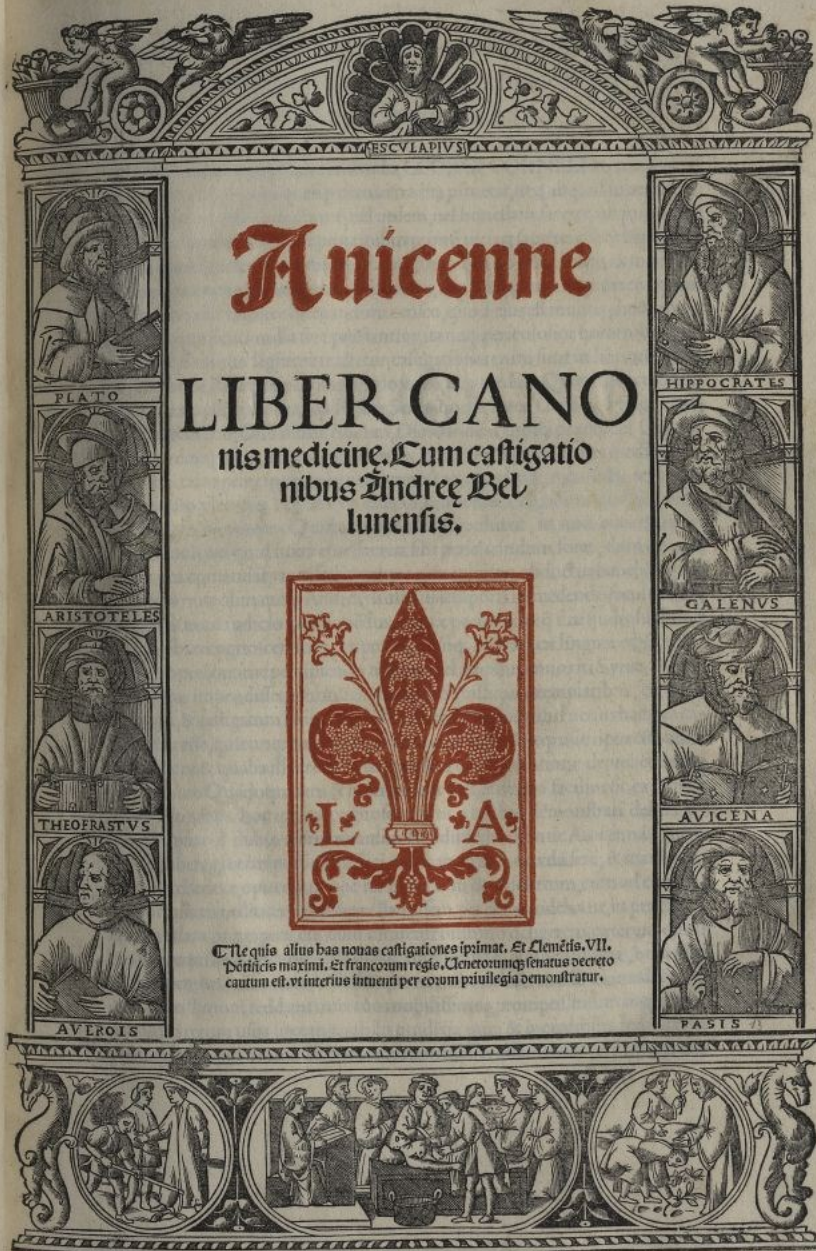

Et tien ces pillules soubz la langue iusque que elles se partent et adóc les auales. ¶ Et se le sanc qui vient par la bouche vient pourcaus des mezbres nutritif come l'estomac le foye. Et la rate soit donnee celle pouldre amégier auec vng euf claret ou soit beu auec ius de plantain. ¶ Contre flux de ventre a sac soit donnee celle pouldre de gomme arabie et de arain brule et soient donnees auec cauerose et ius de plantain. Le vaulx principalmet quat ce flux est causer de vice qui est es boyaulx d'amon. Et ce le flux venoit pour cause de vice des boyaulx de bas fust celle pouldre administrée en clistere auec eue ou orge ara cuit. En la quelle on aroit fait remettre de la gomme appelée dragaguant. ¶ Soit aussi fait emplastre de momie de tan cest pouldre de scorches de cheue auec viagre et au bin deus. Et ce la cause du flux est es boyaulx de bas soit mis le plastre sus la pendiere et sus les rains mais ce la causee en ceulx de hault soit mis sus les nombril. ¶ Pour arester le cours excessif des fleurs soit donnee vne medicine coposee que on appellee athanasia auec la pouldre de momie. Soit aussi fait suppositoire de celle medicine appellee athanasie et de la pouldre de momie. ¶ Sa pouldre seulle mise sus playes les reioint et resjoue.

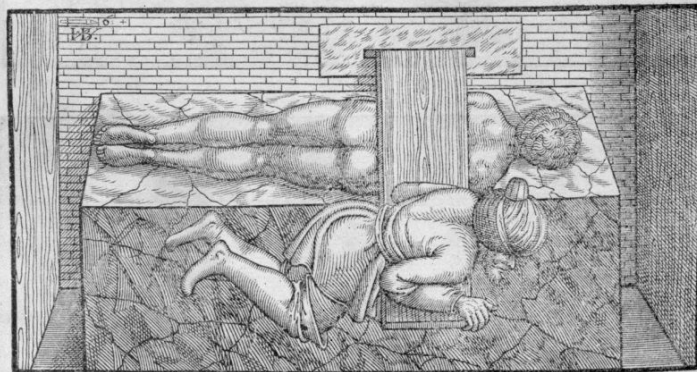
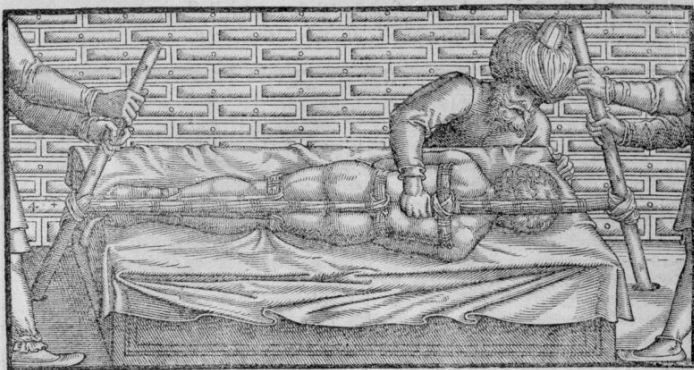
De Mandragora.

Andragora test mā d'agore elle est froide et seiche mes les acteurs ne determinent point en quel degre cest. ¶ Il en est deux manieres cest assauoir la masculine et la femelle et a la femelle les seules a spres. Aucuns dient que le vaulx mieulx pour medicine que le masse nous ysons de lung et de l'autre tant pareillement. ¶ Aucuns dient que la femelle a figure de femme et le masse a figure de homme mes ce nest pas bray car nature ne attribua on ques forme humaine a herbe. Mes bien est bray que aucuns par artifice forment celles figures si comme nous le auons

Pharmacopoeia Londinensis. Londres: J. Marriott, 1618

De * [dislocatione] albosos, id est iuncturae ossis cauda.

Cap. 23.

Albosos quando dislocatur, tunc illud scitur sensu. Sed & magnitudine dislocationis scies per sensum iterum: & quod aeger non expandit pedem, neque in loco dislocationis neque apud genu, immo est plicatio genu ei laboriosior. Regimen vero illius est, quoniam cum vis aquare illud, oportet ut inmittas medium digitum in anum usquequo opponatur loco, deinde preme cum eo ad superiora cum fortitudo,

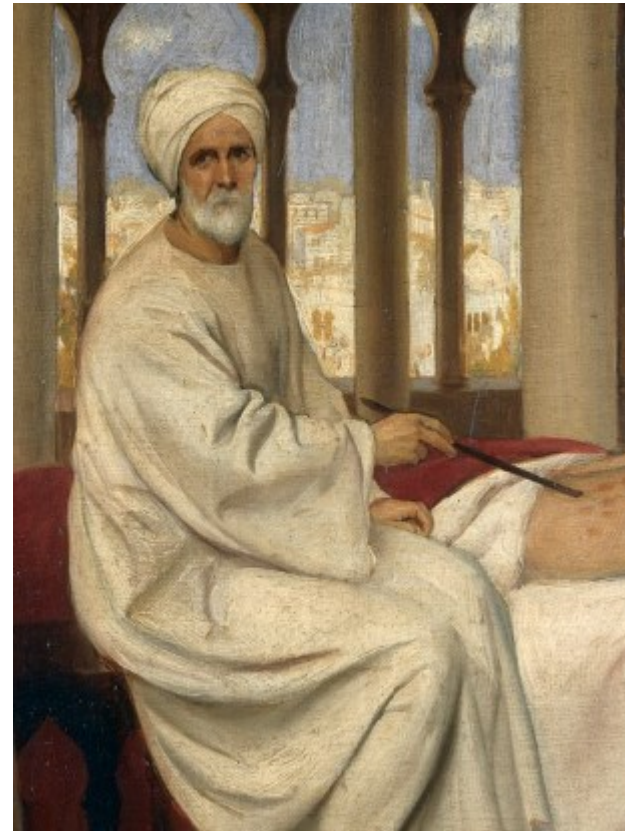

ex libris Thoralde M^d. Doct. Morspa
 . N°. 9 .

Αμπουλκασής (al-Zahrawi) (936-1013)

Διάσημος χειρουργός και ο μεγαλύτερος ιατρός της Αραβικής Ισπανίας

- Γεννήθηκε στην Κόρδοβα και έγραψε μεταξύ άλλων και τρία βιβλία χειρουργικής με εμφανή επιρροή από τον Παύλο Αιγινήτη.
 - Ωστόσο στο έργο του διασώζει και απαριθμεί τα χειρουργικά εργαλεία της εποχής ενώ ο ίδιος είχε επινοήσει χειρουργικά εργαλεία για την επέμβαση του καταρράκτη και για καισαρική τομή
 - Καυτηρίαση (+ μυρμηγκιά), τραυματολογία
- “Οκόσα φάρμακα ουκ ιήται, σίδηρος ιήται. Όσσα σίδηρος ουκ ιήται, πυρ ιήται· όσσα δε πυρ ουκ ιήται, τάυτα χρη νομίζειν ανίητα” Ιπποκράτης.
- Περιγραφή παροχέτευσης σε περίπτωση υδροκεφαλίας
 - Αναγνώρισε την κληρονομική διάθεση της αιμορροφιλίας

عَلَيْكَ وَجُودِي الْيَظَرُفَدَنْ خَرَجَه دِيمَرْ عَلِيلْ هَلَاكْ اُولُو تَعُوذُ بِالله مِنْ سَخَطِه

صَوْرَه طَبِيبِ
وَشَكْلِ التَّ
وَصَوْرَه عَلِيكَ
بُونَلَرْدَر

الْحَيَاةُ

الْحَيَاةُ

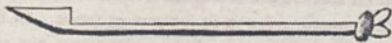
Kitab Al-Tasrif

(192)

يسهر فاجرده من عنده واسواداده حتي تبقي ثم عالج
حتي يبيري،

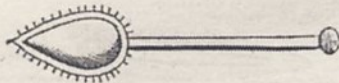
الفصل الثاني والثلاثون في نشر الاضراس النابتة علي
غيرها،

إذا انبثقت الاضراس على غير الجوارها الطبيعي قبحت تلك الصورة
ولاسمها إذا حدث ذلك في فم النساء والوقت فينبغي أن تغتفر فإن
كان الضرس قد نبت من خلف فرس آخر ولم يمكن نشره ولا
بدنه فاقطعه وإن كان ملصقاً بفرس آخر فاقطعه بهذه الآلة التي
هذه صورتها

وفي تشبيه المنقار الصغير،

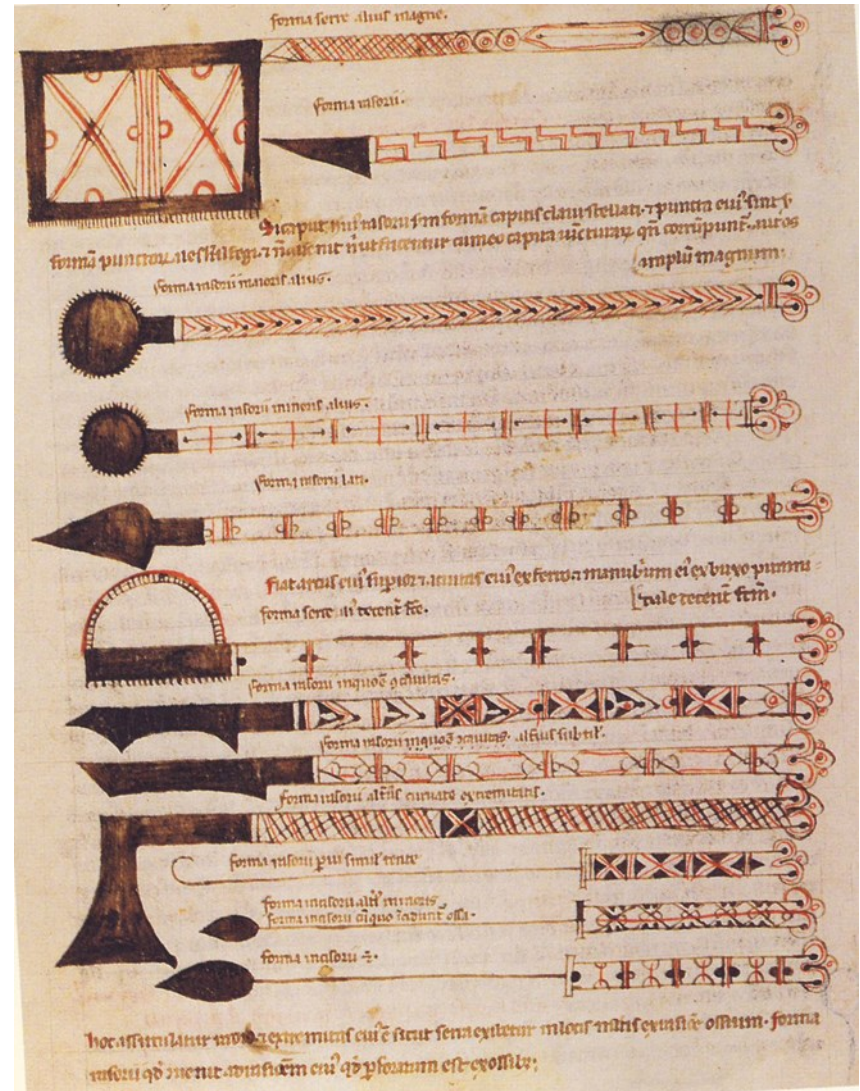
وليك حديد غندي حادة الاطراف جداً ويكون قطعك له في ايام
كثيرة لصلابة القوس ولها توزع غبرها من الاضراس واما ان كان
ثابتاً متمكناً لبرادته فابردة بمبرد من حديد غندي يكون هذه صورته

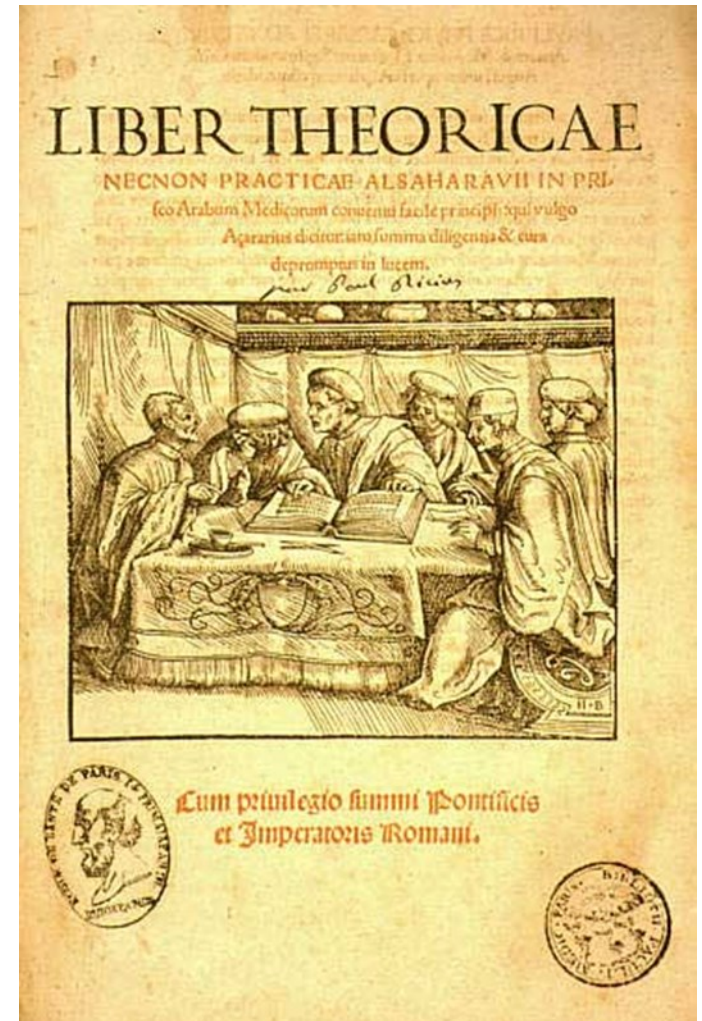
صورة اخري

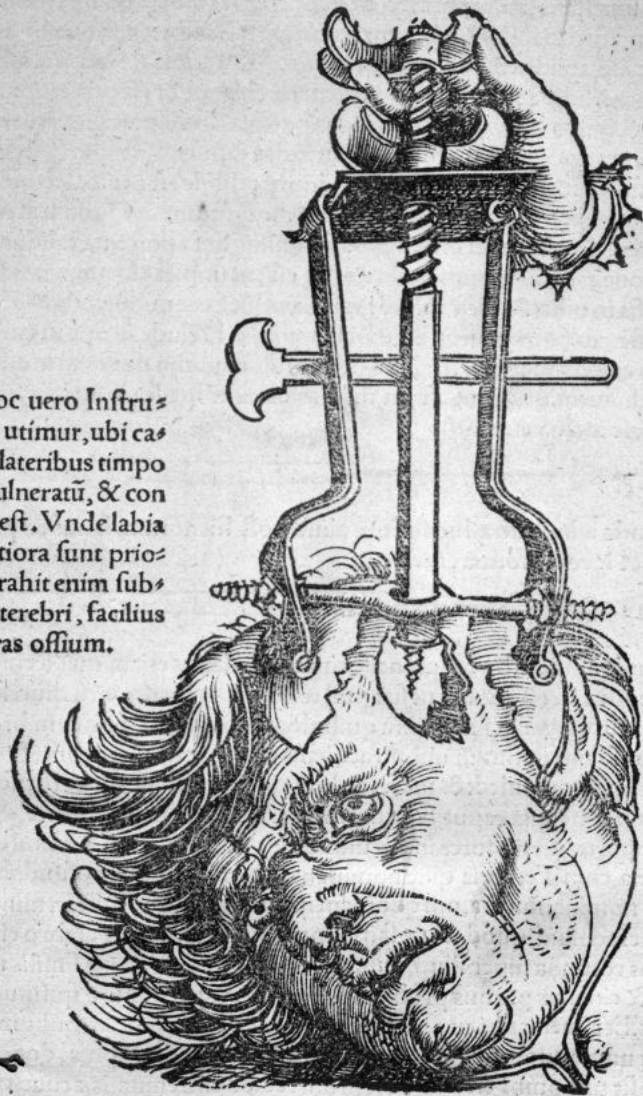
In margine Cod. hæc depingitur.

Kitab Al-Tasrif

¶ Hoc uero Instru-
mento utimur, ubi ca-
put in lateribus timpo-
rum uulneratū, & con-
tusum est. Vnde labia
eius latiora sunt prio-
re. Extrahit enim sub-
tilitate terebri, facilius
fracturas ossium.

شَيْئَكَ وَصَفَا يَدُكَ اَنْدَنَ صَبْرِكَ شِفَا بَوْلِهِ اِنْ شَاءَ اللهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى

صَوْنِ طَبِيبِ

وَسَكُّنَ اللَّتِ

وَصُوْرُ عَلِيٍّ

بوتلر در

الحمد لله

سَكَنَ الْإِلَهِ وَصَفَ

11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847

Καυτηριασμός

Ο Αβερρόης (1126-1198) (Ibn-Rushd)

Ο Σχολιαστής

- Ο μεγαλύτερος σχολιαστής του Αριστοτελικού έργου
- Πολυμαθής
- Έγραψε εγκυκλοπαιδικό ιατρικό βιβλίο επηρεασμένο από τις ιδέες του Γαληνού → *Kulliyat* (Colliget)

Μαϊμονίδης (1135-1204) (Ibn-Maymun), Αετός της συναγωγής

- Μαθητής του Αβερρόη
- θεωρείται προπομπός της σύγχρονης Ψυχοσωματικής Ιατρικής, καθώς φώτισε την άρρηκτη σχέση μεταξύ της ασθένειας και της ψυχής
- Σχόλια στους Αφορισμούς του Ιπποκράτη
- Ιατρικαί Αρχαί
- Περί Δηλητηρίων
- Προσευχή του ιατρού

Η προσευχή του ιατρού

Κύριε, δῶσε νὰ εἶναι διαυγής ὁ νούς μου καὶ φωτισμένος πάντα πλὰι στην κλίνη τοῦ ασθενῆ καὶ καμμιά ξένη σκέψη νὰ μὴν τὸν ἀποσπάσει. Ἡ γνώση καὶ ἡ πείρα ἃς εἶναι ὁδηγήτριες καὶ τὸ ἔργο μου πάντα γαλήνιο, ἀφοῦ μέγιστες καὶ ἄξιες οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις, Σὺ τίς ἔδωσες γιὰ νὰ ζοῦν καὶ νὰ ὑγιαίνουν τὰ πλάσματά Σου. Κράτησε μακριὰ τὴν ἔπαρση, ὅτι εἶμαι γνώστης τῶν πάντων, καὶ δῶς μου δύναμη, διάθεση καὶ χρόνο νὰ διευρύνω συνεχῶς αὐτὰ ποὺ ξέρω. Εἶθε σήμερα νὰ μοῦ φανερωθοῦν πράγματα ποὺ χθὲς οὔτε κἂν τὰ ὑποψιαζόμουν, καθὼς ἡ Τέχνη μεγάλη καὶ τὸ μυαλό τοῦ ἀνθρώπου δὲν παύει νὰ μαθαίνει. Κάμε νὰ βλέπω στὸν ἀσθενή μου τὸν ἄνθρωπο μονάχα. Γέμισε τὴν ψυχὴ μου μὲ ἀγάπη πρὸς τὴν Τέχνη καὶ μὴν ἀφήνεις ἡ δίψα τοῦ κέρδους καὶ τῆς δόξας νὰ ἐπηρεάζουν τὴν ἀποστολή μου: ἡ εὐεργεσία ὅλων τῶν πλασμάτων. Ἐσύ, μεγαλόψυχα μέ διάλεξες γιὰ νὰ ἀγρυπνῶ γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο τῶν παιδιῶν σου. Τώρα λοιπὸν ποὺ πάω στὸν ἀσθενή μου, μείνε στὸ πλὰι μου ὥστε νὰ ἐπιτύχω στὸ δύσκολο ἔργο. Γιατὶ, ὅλα ὁ ἄνθρωπος τὰ μπορεῖ μὲ τὴ βοήθειά Σου.

Ὁ Ὄρκος του Ἱπποκράτη

Ορκίζομαι στο θεό Απόλλωνα τον ιατρό και στο θεό Ασκληπιό και στην Υγεία και στην Πανάκεια και επικαλούμενος τη μαρτυρία ὅλων των θεῶν ὅτι θα εκτελέσω κατὰ τὴ δύναμη καὶ τὴν κρίση μου τὸν ὅρκο αὐτόν καὶ τὴ συμφωνία αὐτή. Να θεωρῶ τὸν διδάσκαλό μου τῆς ιατρικῆς τέχνης ἴσο με τοὺς γονεῖς μου καὶ τὴν κοινωνό του βίου μου. Καὶ ὅταν χρειάζεται χρήματα νὰ μοιράζομαι μαζί του τὰ δικά μου. Να θεωρῶ τὴν οἰκογένειά του, ἀδελφία μου καὶ νὰ τοὺς διδάσκω αὐτὴν τὴν τέχνη ἂν θέλουν νὰ τὴν μάθουν χωρὶς δίδακτρα ἢ ἄλλη συμφωνία. Να μεταδίδω τοὺς κανόνες ἠθικῆς, τὴν προφορικὴ διδασκαλία καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ιατρικὲς γνώσεις στοὺς γιους μου, στοὺς γιους τοῦ δασκάλου μου καὶ στοὺς ἐγγεγραμμένους μαθητές που πήραν τὸν ιατρικὸ ὅρκο, ἀλλὰ σε κανέναν ἄλλο. Θα χρησιμοποιῶ τὴ θεραπεία γιὰ νὰ βοηθήσω τοὺς ασθενεῖς κατὰ τὴ δύναμη καὶ τὴν κρίση μου, ἀλλὰ ποτέ γιὰ νὰ βλάψω ἢ νὰ ἀδικήσω. Οὔτε θα δίνω θανατηφόρο φάρμακο σε κάποιον που θα μου το ζητήσει, οὔτε θα τοῦ κάνω μιὰ τέτοια υπόδειξη. Παρομοίως, δεν θα ἐμπιστευτώ σε ἐγκυο μέσο που προκαλεῖ ἐκτρώση. Θα διατηρῶ ἀγνή καὶ ἀσπιλη καὶ τὴ ζωὴ καὶ τὴν τέχνη μου. Δεν θα χρησιμοποιῶ νυστέρι οὔτε σε αὐτοὺς που πάσχουν ἀπὸ λιθίαση, ἀλλὰ θα παραχωρῶ τὴν εργασία αὐτὴ στοὺς ειδικούς τῆς τέχνης. Σε ὅσα σπίτια πηγαίνω, θα μπαίνω γιὰ νὰ βοηθήσω τοὺς ασθενεῖς καὶ θα ἀπέχω ἀπὸ οποιαδήποτε ἐσκεμμένη βλάβη καὶ φθορά, καὶ ιδίως ἀπὸ γενετήσιες πράξεις με ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐλεύθερους καὶ δούλους. Καὶ ὅσα τυχόν βλέπω ἢ ἀκούω κατὰ τὴ διάρκειά τῆς θεραπείας ἢ καὶ πέρα ἀπὸ τὶς επαγγελματικὲς μου ἀσχολίες στὴν καθημερινή μου ζωὴ, αὐτὰ που δεν πρέπει νὰ μαθευτοῦν παραέξω δεν θα τα κοινοποιῶ, θεωρώντας τὰ θέματα αὐτὰ μυστικά. Ἀν τηρῶ τὸν ὅρκο αὐτό καὶ δεν τὸν παραβῶ, ἀς χαίρω πάντοτε ὑπολήψεως ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν τέχνη μου. Ἀν ὅμως τὸν παραβῶ καὶ ἐπιπορκήσω, ἀς πάθω τὰ ἀντίθετα.

Σελίδα από έργο του Γαληνού
μεταφρασμένο στα Αραβικά που
απεικονίζει τους επτά σοφούς της
αρχαιότητας προσθέτοντας δυο
ακόμη: τον Ανδρόμαχο (1^{ος} μ.Χ.)
και τον Γαληνό (130-201)

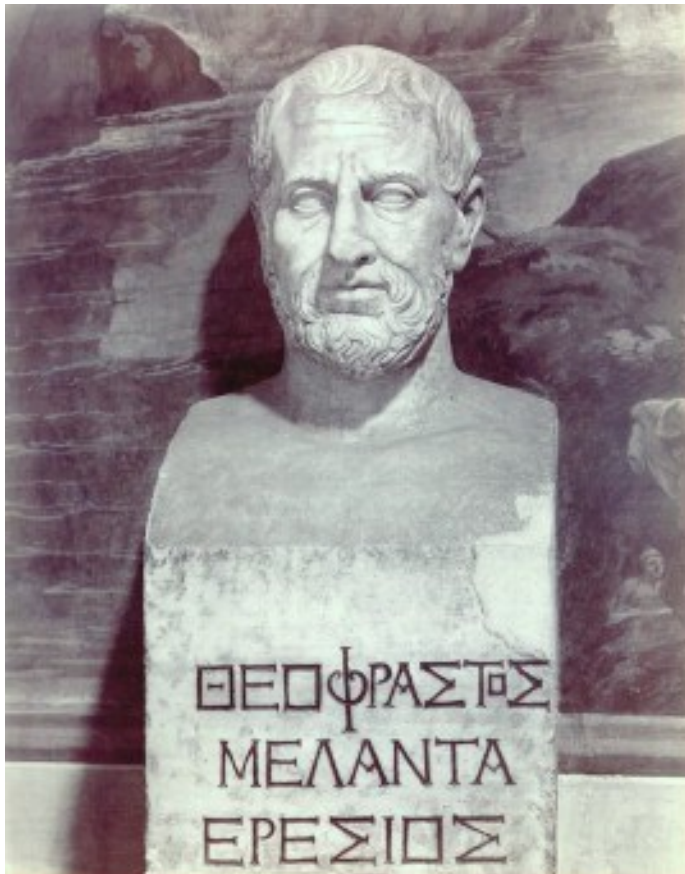
Φαρμακείο της εποχής

[illegible]

Ιατρός εξετάζει ασθενή στο φαρμακείο

- Η τεκμηριωμένη μορφολογική περιγραφή των φυτών γίνεται με τον **Θεόφραστο (371-287 π.Χ.)** και τον **Διοσκουρίδη (40 - 90 μ.Χ.)**

MÉDAILLON DE DIOSCORIDE

d'après un manuscrit du cinquième siècle de l'ouvrage de Dioscoride, appartenant à la Bibliothèque impériale de Vienne (Autriche) et reproduit dans l'Iconographie grecque de Visconti, pl. 36.

Διοσκουρίδης (40 - 90 μ.Χ.)

• Περί ύλης ιατρικής

68

LE PREMIER LIVRE

ANNOTATIONS.

Les fleurs de deux sortes de Murte sont blanches, odoriférantes, et en est l'usage qu'on en tire par l'huile, pour empêcher les parfums. Les feuilles de la graine des feuilles de Murte, réduites en poudre, et bries dans du vin, aident à ceux qui ont mangé des poisons venimeux. En la Tifanie on se sert des feuilles de Murte pour parer les coups, par ce qu'elles les servent, crepissent, et engorgissent puissamment. Le Murte est composé de diverses substances, mais la qualité froide et terrestre surmonte en lui. Outre cela il a du subtil et du chaud, par cela il se sèche nettement.

Des Cerifes dites des Grecs, Ceratis, Cerafion. Des Latins, Cerafa, Des Italiens, Le Cerisier.

CHAP. CXXXVIII.

Les Cerises mangées, font viles à la face, le ventre et les fécès, les estroignent. La gomme de Parbre bene en vin mêlé avec eau, aide à la toux ancienne, fait bô ne couleur, agui se la veue, et pro uoque l'appetit. Prise en bre uage dâs du vin vaut au mal de la pierre.

ANNOTATIONS.

Les Cerises furent apportées premièrement en Italie (du pays de Trent) lors que Lucullus triompha du Roy de Bithynie. On fait porter les Cerises devant tous autres arbres, en mettant de la chaux au pied avant qu'il montre la fleur. La Cerise, n'est également abstruite en toutes les espèces de plantes, abondant en aucunes d'autres en d'autres la douceur, et en autres l'aigreur. Les douces émettent plus le corps, acut qu'elles soient moins agréables à l'estomac, et au contraire les aigres et les aigres sont au contraire plus commodes aux estomacs fragiles, et qui engendrent superfluités. Les aigres sont plus insipides que les autres. Le chair qui se dâs dans les noyaux se donne nettement à boire avec du vin, pour les gravelles et pierres des reins.

Des

Electuaire ou Confection de scammonée.

Scammonée..... 45	Gingembre..... 24
Girofle..... 24	Huile de Carvi..... 12

Pour une poudre à incorporer au moment du besoin dans Q. S. de sirop de roses. (Lond.)
— Simplification de l'Electuaire Bénédicte.

Electuaire de séné composé.

Lénitif, Electuaire lénitif, Electuaire ou Confection de séné, de séné et de pulpes, de séné et de mercuriale composé, Marmelade de tamarin; Electuarium de sennâ compositum.

Orge mondé..... 60	Poudre d'anis..... 10
Polypode..... 60	Jujubes..... 45
Régisse..... 30	Séné..... 60
Scalopend. fraîche... 45	Sucre..... 1200
Mercuriale fraîche... 120	Pulpe de casse..... 200
Raisins secs..... 60	— de tamarins... 200
Poud. de foll. de séné. 150	— de pruneaux... 200
— de fenouil..... 10	

Faites bouillir dans l'eau l'orge, ensuite le polypode, et enfin la régisse, la colopendre, la mercuriale et les fruits: passez avec expression; faites séparément une légère décoction avec le séné, mêlez les deux décoctés, faites-les évaporer à 2500; faites, en y ajoutant le sucre, un sirop rapproché dans lequel vous délayerez les pulpes, puis les poudres. (Cod.)

Il n'en est pas de cet electuaire comme du catholicum; il y a d'assez grandes dissemblances entre les formulaires, puisque, dans quelques-uns, il se résume en quatre ou cinq substances comme dans Boruss: p. de séné, 18; p. de coriandre, 2; sirop simple, 96; pulpe de tamarins, 32; et même en trois: rob de sureau, 30; poudre de séné, 8; d'anis, 2; comme dans le Dispensaire de Fulde.

Purgatif à la dose de 15 à 30 grammes à l'intérieur; mais il est surtout employé en lavements à celle de 15 à 60 grammes.

Electuaire ou Opiat de soufre.

Soufre lavé..... 20	Miel..... Q. S.

Laxatif. 4 à 8 grammes dans les dartres et la colique de plomb. L'opiat de soufre, de M. Lutz, est à parties égales de fleurs de soufre et de miel.

Electuaire de soufre tartarisé.

Soufre lavé..... 50	Essence de citron... 0.3
Crème de tartre..... 100	Sirop simple..... Q. S.

Laxatif. 8 à 15,0 dans les hémorrhoides.

Electuaire térébenthiné, de Thompson.

Essence de térébenthine. 15	Miel..... 30

En deux ou trois fois en se couchant, contre le ténia.

Electuaire thériaque*.

Thériaque, Thériaque d'Andromaque, Electuaire opiacé, polypharmaque ou polyamique; Theriaca (Treacle, ANG.).

Racine d'acore..... 30	Sémin. d'anis..... 20
— de gingembre... 60	— de Fenouil..... 20
— d'iris..... 60	— de Daucus de Crète. 10
— de quintefeuille... 30	— de Séséli..... 20
— de rhaipontic..... 30	— de Persil..... 30
— de valériane..... 60	Cardamome minor..... 60
— de nard celt..... 20	Poivre noir..... 60
— de meum..... 20	— long..... 120
— de gentiane..... 20	Sem. d'ers..... 200
— d'aristoloche clém. 10	— de navet sauv..... 60
— de cabaret..... 10	Agaric blanc..... 60
Bois d'aloès..... 10	Vipères sèches..... 60
Schœnanthe..... 30	Castoréum..... 10
Ecorce de cannelle... 100	Opium de Smyrne... 120
— de citrons..... 30	Suc de réglisse..... 60
Scille sèche..... 60	— cathou..... 40
Som. de scordium..... 60	Gomme arabique..... 20
— de marrube..... 30	Mie de pain desséchée. 60
— de calament..... 30	Galbanum..... 40
— de chamœdrys..... 20	Myrrhe..... 10
— de chamœpitys..... 20	Oliban..... 30
— de pouliot..... 20	Benjoin en larmes..... 20
Dietame de Crète..... 30	Opopanax..... 10
Laurier, feuilles..... 20	Sagapénium..... 20
Gentaurée p..... 10	Asphalte..... 10
Hypericum..... 20	Terre sigillée..... 20
Stœchas, arab..... 30	Sulfate de fer desséché 20
Roses rouges..... 60	Téréb. de Chio..... 60
Safran..... 40	Miel blanc..... 3500
Sémin. d'ammi..... 20	Vin de Malaga..... 250

Faites avec toutes les matières (la térébenthine, le miel et le vin exceptés) une poudre fine composée: c'est la poudre thériaque.

Liquéfiez la térébenthine à une douce chaleur, ajoutez-y assez de poudre pour la diviser; délayez ce premier mélange avec le miel fondu et chaud, ajoutez peu à peu le reste de la poudre et Q. S. de vin d'Espagne pour avoir une pâte molle. Conservez. Au bout de quelques mois il est nécessaire de broyer de nouveau la thériaque. (Codex.)

4,0 de thériaque contiennent environ 0,05 d'opium brut, ce qui équivaut à 0,025 d'extrait.

C'est par oubli d'imprimerie que le premier tirage du nouv. Codex n'indiquait pas le safran. Il a été rétabli dans le suivant.

La formule reproduite par Guibourt, qui l'a prise dans Zwelfer, est celle de Galien. C'est celle que l'on trouve aussi en entier dans la pharmacopée de Giordano. Quelques autres la donnent encore à peu près, mais, dans un grand nombre, il n'y a plus aucune uniformité. C'est ainsi que cette préparation, qui contient soixante substances dans le Codex français où elle est déjà abrégée, n'en a plus qu'une vingtaine dans la pharmacopée d'Anvers, une dizaine dans celles de Bavière, de Hambourg, et cinq ou six seulement dans celles de Londres, d'Amsterdam, etc.

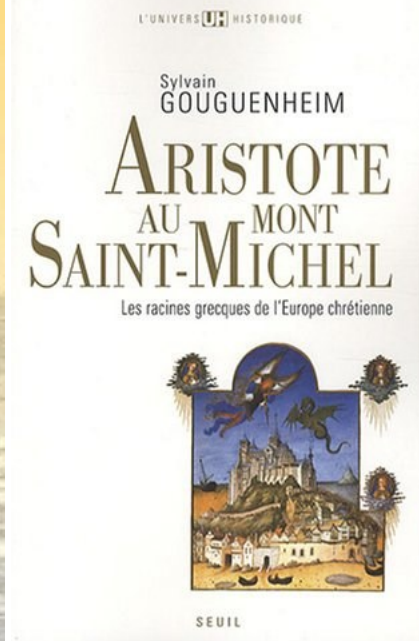
Venise, pendant de longues années, eut le monopole de la préparation de cette composition, la plus célèbre sans contredit de la polypharmacie. On l'y préparait chaque année en grande pompe. Aussi la thériaque fine est-elle appelée *thériaque de Venise*. A Paris, le Collège de pharmacie la préparait aussi à une certaine

F.L.M. Dorvault L'Officine, ou Répertoire général de pharmacie pratique. Paris: Labé; 1850

Συνταγή για την παρασκευή Θηριακής

- **Η κύρια συμβολή της Αραβοϊσλαμικής ιατρικής** συνίσταται στη μεταφορά στη Δύση των Ελληνικών και ανατολικών ρευμάτων, στα οποία προσέθεσαν οι Άραβες τα δικά τους επιτεύγματα στη χημεία, φαρμακολογία, τοξικολογία, οπτική.
- Σε αυτούς οφείλεται η **διατήρηση της κοσμικής και λαϊκής ιατρικής την ώρα που στη Δύση η ιατρική είχε περιοριστεί στα μοναστήρια.**
- **Η υιοθέτηση του θεσμού του νοσοκομείου** – λίγο μετά το Βυζάντιο – και του **φαρμακείου** είναι σημαντική συμβολή της Αραβοϊσλαμικής ιατρικής.
- **Η διάσωση και ο σχολιασμός** των αρχαίων ελληνικών ιατρικών έργων οφείλεται κατά ένα μεγάλο στους Αραβοϊσλαμιστές. **Η ιπποκρατική και γαληνική ιατρική** μέσω των σχολών του Ισλάμ **μεταδόθηκε στη Δύση** μέσω της ισπανικής κατάκτησης.
- Οι Αραβοϊσλαμιστές απετέλεσαν **θεματοφύλακες** της ιπποκρατικής και γαληνικής ιατρικής, τις οποίες μέσω των μεταφράσεων των ελληνικών έργων, αρχικά στα συριακά και τα αραβικά και στη συνέχεια στα λατινικά μετέδωσαν στη Δύση.

- ✓ Το σπουδαιότερο κέντρο γνώσης και διάσωσης της αρχαίας ελληνικής ιατρικής και επιστημονικής γραμματείας και ειδικότερα του έργου του θεμελιωτή της βιολογίας Αριστοτέλη, είναι το αβαείο του Μον-Σαιν-Μισέλ, που ήκμασε από το 10ο έως το 13ο αιώνα.
- ✓ Το αντιγραφείο του, «scriptorium», παρήγαγε εκατοντάδες ιατρικά, φυσιοδιφικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα. Ή τιτάνια αυτή μεταφραστική προσπάθεια απευθείας από τα ελληνικά στα λατινικά, προηγήθηκε κατά 50 χρόνια της αντίστοιχης του Τολέδο και δεν αρκέστηκε μόνο σε μετάφραση αλλά επεκτάθηκε και σε σχολιασμό των αρχαιοελληνικών έργων.
- ✓ Κυριότερος μεταφραστής του αβαείου υπήρξε ο περίφημος Ιάκωβος της Βενετίας. Αυτός ο ιταλός κληρικός, ο οποίος έζησε στην Κωνσταντινούπολη και εργάστηκε στο αβαείο του Μον Σαιν Μισέλ, εκπόνησε τεράστιο έργο.